

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... » 10.—

Negyedévre ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Budapest, november hó 29.

Krónika.

Panama.

— nov. 27.

Panamákat emlegettek és visszaéléseket sütögettek ki Hencz Károly és sajtóbeli elvtársai. És panamákat, visszaéléseket nem akart védeni a képviselőház többsége, benne Andrassy Gyula miniszter és elvbeli pártja is, mikor a belügyminiszter urilag és filozófiailag igazságos és világos választ tudomásul vették, de helyeselni sem merték. Szó sincs róla: ha Andrassy színész lenne, oktondi módon egy nagy sikert szalasztott volna el. Micsoda lelkes tombolás követte volna szavait, ha egyszerűen igazat ad Hencz Károlynak, s mint ez, megbélyegzi a Menetjegyirodát, az Adriát és Láczy Leót, aki ebben az ügyben is a Kereskedelmi Bankot jelentené, de őt névszerint, egyénileg pedzették ki, mivel ebben a hajszában szükségük volt nemcsak pagonyra, hanem nemes vadra is.

A ki az ilyen jelenségekben nem Hencz-féle egyéni felbuzdulásokat akár felháborodva elítélni, annak egyáltalán nem szabad felháborodnia, hanem meg kell értenie embereket, idöket és viszonyokat. Mi is hadd próbáljuk meg ezt. S ekkor ki fog sülni, hogy az emberek nem annyira gonoszak, mint tudatlanok, s nem annyira elfogultak és gyűlölködők, mint inkább idegenek és gyávák azokkal a jelenségekkel és intézményekkel szemben, melyeket meg kellett teremteni, ha nem pusztán a kalendáriom folyása szerint akarunk még egy évezredet csatolni az eddigihez.

Andrassy a dolgok lényegét nemes hozzáértéssel kifejthette. Benne megvan a kereskedelmi átlátás és megértés, mert ő igazán ur. De ül a képviselőházban feudális előítéletektől átitatott egész csomó ember, akinek sohasem volt köze a latifundiumhoz s mégis annak a hagyományaival tölti meg a lelke zsebeit. Aztán ül benne egy másik csomó, adóssággal küzdő gazdag ember, aki a nagyapjától hallotta, hogy pénze csak a zsidónak van, becsülete meg csak az urnak. Hát ezek az urak azt hallják, hogy a Menetjegyiroda minden kivándorló lélek után tizenhatsz koronát kap s ebből hetet Láczy Leó a Kereskedelmi Bank zsebébe rak. Hát először is: nem piszkosan hazafiataldolog örülni a kivándorlás emelkedésének? S való-e egy Láczy Leóhoz, akit annyian gyűlölnék, mivel negyven esztendei zseniális munkája után egy nagy pénzügyi faktort teremtett bankjából, ő maga nagy

ur, hatalmas kapacitás, akinek szép palotája, Budapestben az első villamos autója van?

Hát ismételjük ezeket a kérdéseket s átlátjuk, hogy a képviselőház közérzete szerint ezekre nem lehet igénnel felelni. De hadd tegyünk fel egy pár ellenkérdést, melyre az urak határozottan igénnel fognak felelni. Hogy nagyon messzire ne menjünk: éppen tegnap a háboru híre óriási pánikot idézett elő a börzén, a papirok árai estek és a buza ára óriásit emelkedett. A háboru csak igazán nagy baj, s ha kiüt, duplán szükség volna olcsó buzára, mert az államnak kell megfizetnie az ártöbbletet, mikor amugy is rettentő pénzkadásai vannak, s a társadalomnak drágul meg a kenyere éppen akkor, mikor a háboru megbénít minden keresetet, s a szegény paraszt is megérzi ezt, ha máshonnan nem, hát onnan, hogy éppen tavaszra és esetleg nyárra elviszik a legények elejét. De azért tegnap egyetlen ur, főúr, gazda és gazdaképviselő, egyetlen Hencz Károly sem sirt, hogy a buza drágább lett, hanem iszonyuan örültek valamennyien, hogy végre jó a konjunktura, melyet a gazdátársadalom kihasznál. Éppen csak az agrárius érzelmekkel és látókörral ellenkezően érző és látó elme kell hozzá, hogy felkiáltson: micsoda lelketlenség a háboru híreből huzni hasznot s remélni, hogy a háborus hir ne csak hir, hanem valóság is legyen.

A husdrágaság talpra állítja az állattenyésztést, a tej drágasága valóságos korszakot alkot a tehenészetben. Mindmegannyi csapás. A mezőgazdasági munkabérek emelkedése ellen, ami elvégre jó a mezőgazdasági munkásoknak, minden lehető eszközzel védekeznek a mezőgazdasági munkaadók. Ezeket és száz hasonló más visszaéléseket a nemzet bajaival, éles szemmel észreveszik a mezőgazdaságtól idegenek s felháborodva utasítják vissza az ebbeli vádakát az agráriusok. Ők nem veszik észre, hogy ugyanaz a morál vagy immoralitás vezeti őket is üzleteikben, mint a megbélyegzett, mert meg nem értett merkantilistákat, mert a két gazdasági ág között csak társadalmi különbséget tudtak teremteni, gazdaságát nem.

S most tessék olyan embereknek, akik a maguk dolgát egészen rendben találják, mert közvetlenül tudják magukról, hogy gonosz és becstelen szándék nem vezeti őket s ezért nem is tudják elképzelni, hogy aki ilyent rajtuk lát, ne rágalmazza és gyűlölködjék, — tessék olyan embereknek plauzibilissé tenni, hogy amikor kívülről nézik a tőlük idegent, az is olyan gonosz és becstelen szándék nélkül él a gazdasági tör-

vények szerint, s ha ők százszor panamát ordítanak, panama nincs, csak van üzleti ridegség ott is, mint önáluk.

A parasztot azzal lázítják az úr ellen, hogy ez egyre dőzsöl, uraskodik, pompázik a szegény nép verejtéke árán. Ez, ugyebár, nyilvánvaló bolondítás? De aki ezt átlátja, viszont nem tudja megérteni, hogy a Menetjegyiroda mért kápjon tizenhatsz koronát, ha nem csábitja kivándorlásra az embereket. A hajót megértik, hogy azt füteni kell, de a jegykiadót nem értik meg, hogy azt is füteni kell. A marha, ha ők adják el, legyen drága; de hogy az, aki veszi, náluknál drágábban adhasson tul rajta anélkül, hogy svihák legyen, ezt már nem értik meg.

Mit csinál az a Láczy Leó, aki ilyen forgatagba belecsöppen? Tartson nekik elemi oktatást? Nem az értelmükön mulik, hanem az érzelmi megkötöttségükön. Nem szólhat semmit, s mint nobilis ember, nem is szól semmit, hanem rábizta a politikai kioktatást a politikai kioktatóra. És ezzel az ügy el van intézve, Láczy ügye is, de a Láczy Leók ügye nem lesz elintézve mindaddig, valameddig ebben az országban az emberek kulturailag nem emelkednek arra a társadalmi magaslatra, melyre a véletlen, vagy a vagyon és születés őket helyezte.

—x.

Őszi verőfényben...

Őszi verőfényben pirosak a lombok,
Egy kis dicsőségtől nem leszek én boldog,
Messze tarlót róttam, hideg volt az éjjel,
Takarózni kellett egy kis dicsőséggel.

Ha irigyelnétek, odaadom ingyen,
Fanyar borostyánnál egyebem úgy sincsen,
Amit én elértem, nincsen áldás azon,
Csak az én magányos utamat siratom...

Pihenőre térni: örök vágyam nékem,
Jó szó, jó bor, egy csók: lenne dicsőségem;
Adjatok, adjatok, őszi rózsát ősnek,
Puha derekaljat fáradt hegedősnek!

Juhász Gyula.

Pazarul szoktunk sajátmagunknak szemrehányást tenni. Ha önmagunkat hibáztatjuk, úgy érezzük, hogy erre már most senki másnak sincs joga. A gyónás, nem pedig a pap adja meg a bünbocsánatot.

*.

Ha egy asszony újra férjhez megy, azért teszi, mert az első férjét gyűlölte. Ha egy férfi újra nősül, azért teszi, mert az első feleségét imádta. Az asszonyok szerencsét próbálnak, a férfiak kockára teszik a szerencséjüket.

Wilde Oszkár.

Hajnali elbeszélés.

Irta: CSÁTH GÉZA.

A történetet, ami itt következik, Lukácstól hallottam, aki magánhivatalnok és az éjszaka szakértője. Nem szeretem az éjszakai embereket. Örökösen a részleteken nyargalnak és az unalmassáig bonyolítják a nekünk nappaliaknak egyszerű lelki ügyeket. Lukács is, amikor együtt ültünk a kávéházban, előbb háromnegyed óra hosszat bámult bele a konyakos pohárba és csak azután szánta rá magát a beszédre.

— Egy rossz, nyugtalan, elkeseredett éjszakámon — kezdte Lukács igen lassan — elmepekültem hazulról. A kávéházakat végigjártam már s az eső is bekergetett a lányokhoz. Álmosak és dohányfüstszagúak voltak valamennyien. Ott végigheveredtem egy bársony pam-lagon, s hunyt szemekkel úgy éreztem, hogy a hiába kergetett, a meghódíthatatlan csalfa szüzeány: az Álom ölébe veszi a fejemet. A lányok tudták, hogy az »ő« szerelmes ölébe kell most nekem, hát rám se néztek. A tulfütött, nehéz illatoktól terhes levegőjü szobába már beérkezett valahonnan a hajnalnak egy szürkén-ezüstös derengő sugara. A lámpák fáradtan pislogtak. A szoba tulsó sarkában valami félig berugott ember öntötte ki a lelkét Miczinek, az okosarczu, nyulánk, fekete lánynak.

— Bizony édes kis lányom, úgy van az. Te szereted az apádat, azt mondd, és minden reggel, mielőtt álomra hajtanád a kábult fejedet, imádkozol érte. Látod, nekem nincs meg ez az örömöm. Én gyűlölöm az apámat, pedig már meghalt. Rázod a fejedet, — nem lehet? — lehet biz' a'. Ki gondolhatná el, hogy miért? Hallgasd meg, kis okosom. Ez nekem olyan, mint amikor ti lányok karácsonyestéjén egymásra borulva, kisorjátok magatokat. De azzal azután ti készen is vagytok; én azonban nem. Az én sorsom az, hogy ilyen álmos, kilumpolt reggeleken panaszkodjak egy-egy fáradt, de jószívű kislánynak, hogy aztán megcsókolja a homlokomat, itt a közepén, igen itt, és könyezve simogassa a kopasz fejemet, így szólván: szegény barátom!

A beszélő nagyokat és keserveseket nevetett, majd folytatta:

— Tedd meg Miczi, de majd csak a végén. Hát nézd, fiam, én úgy gyűlöltem meg az apámat, hogy ikerfia voltam neki. Az ikertestvérem meg én úgy hasonlítottunk egymáshoz, hogy az disznóság volt. Érted, egyszerűen disznóság! Az apám, egy vérmes, önző ember, csak Pistát szeretett! Azzal a majomszeretettel, amelylyel az ilyen hevestermészetű emberek megszeretik azt, ami nekik ösztönszerűleg jobban tetszik. Én velem nem törődött. Én, a Béla, senkise voltam neki. Fájó szívvel néztem már apró gyerekkoromban, hogy milyen igazságtalanságok esnek a földön. Buta egy dolog, Miczi, mi? De bizony komiszul szenvedtem, amikor láttam, hogy ebéd után az apám ölébe veszi Pistát és csókolgatja. Édesanyánk a mi születésünkbe pusztult bele, hát nem volt, aki engem öle vegyen. Az apám testvére, egy vén kisaszony gondozta a házat, de biz az nem szeretett senkit, csak a gyómrát. Kávézott mindig az istenadta. Szóval engem nem vett az ölébe senki. Így haragudtam én meg Pistára, pedig ő jó testvér volt. Ezt mondta egyszer nekem:

— Te Béla, ne haragudj énrám, amért az apa engem jobban szeret, mint téged; igazán, én nem tehetek róla!

Ott néztünk egymásra. Két kis piroskötős babszem gyerek. Egyik olyan, mint a másik. Nagy komolyságu dolgok kergetőztek a buksi nagy fejünkben. Én azt mondtam Pistának: Eredj Pista! És elszaladtam tőle. Apánk akkor utazni járt. Sok pénzt hozott a termés. Félesztendeig nem láttuk. Azt hiszem, hogy szerette a szép lányokat. Mert pirosképű, rövidnyaku, szép ember volt. Remélem, Miczi, ebben még semmi különöset se találsz! De az már különös; hogy mire hazajött apánk, akkor már Pista halva feküdt tkünn a temetőben. Megszurta magát a kertben valamivel, azután a nénink későn, hitt doktort. Nem is volt ott a környékben, mert hogy mi künn laktunk a tanyánkon, félmérföldnyire a várostól.

Mielőtt apa elé mentünk volna a vasutra, akit a néni hazasürgönyözött, de aki csak a temetés után harmadnapra tudott hazaérkezni, mert valahol Spanyolországban volt, nohát, ezen a délután bevezetett a néni a szobájába, adott sok czukrot, megsimogattott, azután nagynehezen kibökte, mit akar.

Hát azt, hogy én legyen ezentúl Pista, minthogy ugye tud bennünket senki egykönnyen megkülönböztetni. Érted Miczi a dolgot? A néni azt sürgönyözte, hogy a Béla halt meg, hogy én haltam meg és a koporsóra is az én nevemet irták. A néni nagyon féltette az apámat, hogy megüti a szél, ha meghallja, hogy a kedvencz Pista halt meg.

Az apa megjött, össze-vissza ölelt, csókolt engem. Én tudtam, hogy nem nekem szól a szeretete, de mégis jól esett és örülni tudtam neki. De azután megfigyeltem az apámat. Nem fájt neki semmit, hogy én meghaltam. Látszott, hogy örült a sors szerencsés esélyének, hogy nem Pista halt meg.

Édes Miczi fiam, te okos lány vagy, öregem. De mondd meg nekem tiszta szivedből, hogy nem vesztí-e el a kedvét az ember ettől a piszkos élettől, ha így kezdődik, mint az enyém? És én jól tudtam, hogy Béla el van temetve, hogy ez nem is olyan nagy baj, hogy, hálistennek, Pista él. A szerepemet azonban jól játszottam mindvégig. Amikor apa otthon volt, igyekeztem a kedvében járni. Egyszer az öreg be volt csipve, mint én most. Reggel jött haza. Én a kertben játszgattam, turtam a földet. Összecsókolt, fölkapott és beszélt nekem:

— Szegény Pista, nincs játszótársad, meghalt a Béla és itthagyt téged. Szegény fiam, de ne busulj, legalább a tied lesz az egész Tolcsvay-birtok, gazember. Egészben, te kis kutya. Egészben a tied lesz!...

Ezt mondta.

Ugy-e nem csodálkozol kedvesem, amiért egy cseppet se örültem a birtoknak.

Ugy-e nem csodálkozol azon se, Miczi, hogy egy könyvet nem ejtettem az apám temetésén.

És most csókolj meg, fiam, itt a homlokomon, és mondd: édes testvérem, sajnállak téged!...

Miczi megtette. Az elbeszélő morogva, álmósan, részegen zokogott. A lámpákat már eloltották. Miczi vigasztalta a szomorú mese hősét.

— Na ne ess kétségbe! Aludd ki magad, hiszen be is vagy rugva. Így ni, feküdj le...

Pár perc múlva Miczi fáradozásait siker koronázta. Az ember elaludt.

— Én is szépen elaludtam — tette hozzá Lukács fontoskodva.

Toll és tör.

— nov. 27.

AZ IRODALMI NOBEL-DIJAT az idén Swinburne Algernonnak ítélte oda a svéd királyi akadémia. Ki az a Swinburne? — kérdi barátom, a tehetségtelen fiatal költő. — Régebben azt feleltem volna: angol író, néhány szép drámát írt, egy sereg balladát és még több lírát, szívhez szóló, lágy, ezüstös hangú lírát. De ma már nem állhatok elő ilyen naiv válaszzal. Ma nem így beszélünk az írókról, hanem napok szerint osztályozzuk őket. Napok szerint pedig — és mindig nagy betűvel — van olyan poéta, aki a Holnap, más aki a Ma, és végül olyan, aki a Tegnap költője. Hát Swinburne? Elég mulatságos: egyik kategóriába se tartozik, hanem elég bátor, hogy még a Tegnap-előttnél vesztegeljen. És mégis ő kapta a Nobel-díjat.

— Gyalázat! — háborodik fel barátom, a kitünő Holnap, és a kávé árát kaszirozó fizetőpinczérnek diszkrétén sugja oda: — Holnap!

JÓ, JÓ, TUDJUK, hogy Magyarország kivülesik a kultur Európa érdeklődésének körén. És tudjuk azt is, hogy gróf Apponyi Albert tüneményes szónoklatokat vág ki az interparlamentáris konferenciákon, ahol Magyarországra akarja felhívni a figyelmet. És mialatt tüzzel, pátoszszal szónokol, azalatt a többi ország kultuszminisztere összenevet, és szürke kis iratkákat szerkesztenek, amelyekben hazájuk tudományos és irodalmi jelességeinek nevét terjesztik a svéd akadémia elé, egy kis Nobel-díj irányában. A jelességek megkapják a díjakat, s a figyelem a hazájuk felé fordul. Nem gondolja-e Apponyi, hogy jó lenne, ha egyszer a többi kultuszminisztert hallaná szónokolni, és azalatt ő szerkesztené a szürke kis iratkát magyar tudósok, magyar feltalálók, magyar költők és írók érdekeiről?

IPAR-IRODALOM. Ennek a furcsa összetételű szónak az a magyarázata, hogy újabban nálunk az iparpártolást és ipar-fejlesztést az irodalommal kötik össze: Iparfejlesztő matinéket rendeznek a Sorompó-ligában, ahol verseket szavalnak és novellákat olvasnak fel. Iparunk még nincs, de az iparfejlesztő akció már megteremtette az iparirodalmat. Helyes. Ha már van irodalom-ipar, miért ne lehetne ipar-irodalom is. Más szóval, ha vannak ifjak, akik iparszerűen üzik az irodalmat, miért ne akadhatnának olyan ifjak is, akik viszont irodalomszerűen üzik az ipart. Ártatlan mulatság mind a kettő: az irodalom nem használ az iparnak és az ipar nem árt az irodalomnak.

A BUDAPESTI FRANCZIA IRODALMI TÁRSASÁG — pesti snobok találkozó helye — a múlt héten felolvasásra meghívta ide Georges Lecomte francia író urat. A legnagyobb titokban hívták meg és a sajtó kizárásával. Legyen a kedvük szerint. Csak a párisi Temps-t idézzük, amely a budapesti felolvasásról és Lecomte ur szerepléséről ezt írta: »Monsieur Lecomte, aki a minap Konstantinápolyba utazott, utközben kiszállt Bécsben, Budapesten és Szófiában, ahol egy-egy előadást tartott a »Pornográfáról a francia irodalomban« címmel. — Bájos. Lecomte ur a két öltözék ruha, hat ing és tizenkét gallér mellé bepakolt a podgyászába egy pár közhelyet is (francia ember

nem is tud nélkül utazni), aztán kiszállt Bécsben, Budapestén és Szófiában s közszemlére tette ki a — közhelyeit és a hat ingét. Az ingjeiért semmit se fizettek neki Pesten, de a közhelyeiért ezer koronát. Ugyanakkor tizenkét magyar író kétezer nőgyeletől meg egyébtől összesen háromezerhét-hátszáz felszólítást kapott, hogy az idei farsangra irjanak nekik apró bohózatokat, műkedvelő jeleneteket, de jókat, mulatságosakat, eredetieket, persze: — a jótékony célra való tekintettel ingyen...

VÉGRE ELKÖVETKEZETT! Kialtsák velem: Eio Pacian! Megtörtént, ami el nem maradhatott. Olvasták mult héten az Akadémia főtitkárának bus jelentését, hogy egy egész sereg kitűzött pályázat meddő maradt? De nem azért, mintha rossz műveket küldtek volna be, sőt ellenkezőleg: egyáltalán nem is pályázott senki. Nem. Az egész országban nincs többé se gimnázista, se borbélylegény, aki ne tartaná írói tisztességén és értékén alul valónak, hogy olyan ostobaságokra ragadtassa magát, amelyeket az Akadémia megkíván és száz aranyval jutalmaz. Nem, ebben az országban senki se fogja többé az V. felvonás végén leszuratni Kun Lászlót, se csákánnyal fejbeveretni Durazzói Károlyt. Csak az Akadémia ragaszkodik még ehhez a két rendőri riporthoz. A borbélyok izlése azonban — hála Istennek — már régen túlhaladt rajta.

BECK VILMOS pikkolóz mogorván
S szivére dül egy bus keserv:
Mi lesz a pesti operával,
És hol a bérleményi terv?!

A terv, a terv, zümmög szeliden,
Azután sóhajt egy nagyot —
Ez az egyetlen, istenemre,
Ami e télen befagyott.

SARDOU ÉS A VARGA Az ilyen történetek csak hajdanában és csak a Korán derűjétől besugárzott Keleten szoktak megtörténni. Beállit a becstületes papudzsí Mirza Kobakhoz, a fiatal költőhöz és azt mondja neki:

— Hoztam neked egy pár szattyán cipellőt rendes használatra, meg egy pár vadkecske tartós bőrből készült vadászcsizmát arra az esetre, ha elmégysz kiadókra vadászni majd. Mind a kettőt hitelbe hoztam, mert tudom, hogy nagy költő vagy és Allah nemcsak a szakálladat, hanem a honoráriumaidat is meg fogja hosszabbítani. Most nem köll egy ospora sem, majd fizetsz, ha a sah tómanjai már ütik a markodat.

S azzal, elmormogva a Korán valamelyik ideillő suráját, elmegy papucs, csizma és honorárium nélkül. Az ilyen dolgok, mondom, csak hajdanában és csak a koránberagyogta Keleten szoktak megéssni. Ámde meghalt Sardou és most kisül, hogy neki is volt olyan jámbor papudzsija: aki hitelbe hordta neki a cipőt. A meghalt, vagy nyugalomba vonult írókkal, különösen ha francziák, mindig megéssnek ilyen csodák: lásd Ernest Blum emlékiratait. Nálunk azonban már másképpen áll a dolog. A mi íróinknak a mi vargáink nem hitelt nyitnak, hanem vagy tyukszemet csinálnak, vagy pedig tyukszemtelenségeket mondanak, amikor nem tudnak fizetni. És ezekért az esetekért mégcsak nem is panaszkodhatunk. Mert felszisszenésre csak akkor van okunk, ha nálunk a suszter többé nem tyukszemet csinál, hanem — drámát, amit azután pontosan elő is adnak. Ez a különbség a ragyogó Kelet, Franciaország és Magyarország között.

A tudomány jegyében.

A hang csodái.

Amióta Becquerel, Röntgen és Curie-ék a titokzatos sugaraikkal, Tesla a villamos fénynyel, Marconi pedig a dróttalan táviratozással ismeretes nagy sikereiket érték el, azóta a modern fizika a mai felnött nemzedék számára körülbelül egészen a csodák terén mozog. A csodakén, nem azért, mintha csakugyan volna csoda is a világon, hanem azért, mert kényelmes és jellemző ennek a szónak a használata akkor, amikor olyan hatásokat, olyan eredményeket látunk, amelyeknek a közvetlen okáról mi, ma dolgozó, ma harcos nemzedék még semmit sem tanulunk az iskolában. Hiszen mi Bell telefonjának és Edison fonográfjának is csak a félig-meddig való ismeretével kerültünk ki az iskolából, akire közülünk nem műszaki feladatok rótt az élet, annak nincs ideje sem, de összekötő kapcsa is alig van, hogy ismereteit továbbfejleszthesse a ma tudományáig.

Azért csak beszélünk csodákról, a kathód-sugarak csodáiról, a sugárzó anyag csodájáról és a drót nélkül való táviratozás, meg a hideg fény mirákulumairól és elfogadjuk a tényeket anélkül, hogy az általános fizikai elvek ismerete által adott sejtéseken túl meg tudnánk közelíteni az okukat.

Most itt új csodáról lesz szó és az olvasó azt is gondolhatná, hogy most érkezett meg az ideje mind e titkok népszerű megértésének. Pedig kettős okból nincs most itt ez a pillanat. Részben azért, mert új magyar találmány nagy szenzációja sürgeti a toll hegyén maguknak az eseményeknek és jelentőségüknek tüzről pattant elmondását, részben pedig azért, mert ez az új találmány — éppen azért, mivelhogy ő valóban új — a dolognak nemcsak a szenzácionális, nemcsak az egészen új volta miatt, hanem a gyakorlati élet megmagyarázható okaiból is a lényegében egyelőre olyan »tabu« még mindnyájunk előtt, amelynek csak a megnyilvánulását látjuk, — a Deus, amely »cale-scitur in illo«, száiszi fátylat követel.

Az elektromos áram távolról való bekapcsolásának új módja, de rendszerelforgatóan, esetleg népek sorsát, Európa térképét megváltoztatóan új módja ez a találmány, amely távolról, csupán természetes közvetítők, tehát levegő és víz vezetőképességének a felhasználásával tud villamos écsatkat előidézni, nem egy újabb elektromos áramnak a segítségül hívásával, hanem a fénynek vagy a hangnak az igénybevételével, amelyek tudvalevően éppen úgy hullámmozgások, mint maga a titkok-titka, az ember szolgálatába lépett villám.

Klupathy Jenő doktornak, a kitünő és méltán Európa-szerte ismert professzornak égisse alatt mutatta be ezt az új találmányt az elmúlt héten Berger Krisztián, ez a fiatal fizikus. Nevüket rövid időn belül szárnyára fogja venni a hír, hogy egyelőre verje velük a mai napok találmányhőseinek, a repülő embereknek a sugárzó dicsőségét is. Mert repülésnél, levegő meghódításánál, a helyváltoztatás eddig elgondolt minden újabb lehetőségeinél

még fontosabb, még újabb és még korlátlanabb lehetőségeket élénk perspektivázó találmány a Berger Krisztián és Klupathy találmánya. Ez az új csoda, amelynek a gyakorlati kihasználásával módjában lesz az embernek, hogy az általa utra küldött tárgyat a távolból is saját elhatározása, akarata és szándéka szerint mozgassa, igazgassa, irányítsa csupán a természetes közegek felhasználásával.

Az új találmány nem az ügynevezett véletlen találmányok közé tartozik. Berger Krisztián, ez a fiatal fizikus, akinek természettudományos gondolkodása folyton a legszigorubb logika szerint halad s akinek az elképzelésében és meglátásában megvan a geniének az a jellemzője, hogy komplex módon lát, hogy ahová a fantáziája irányul, ott az elképzelt dolognak egyszerre mind az összes attribútumait is látja: csakugyan azt akarta feltalálni, amit feltalált.

Nagyon gonosz indulatu embernek fogja most az olvasó gondolni a feltalálót; ha megmondom, hogy a tengerek rémét, a biztosan kormányozható torpedót akarták feltalálni és — fel is találták. Pedig, ha igaz a »si vis pacem, para bellum« közmondása, — és igaz — akkor Berger és Klupathy az emberiség legnagyobb jóltevői, port-arthuri és csuzimai kataklizmák megakadályozói, tengeri harc, tengeri hadviselés kitörői a jövő történet könyvéből.

Berger Krisztián a Budapesti Tudomány-Egyetemen volt a filozófiai fakultás hallgatója. Beteges testi állapota azonban pihenést parancsolt rá, amelyet apja, egy jómódu kereskedő, Tirolban szerzett meg a számára. Közben azonban Berger egyideig hallgatta Münchenben Röntgen előadásait is, Tirol bércei között pedig, a kontempláció és gondolatserkenés ez áldott hazájában, folytonos autodidaxis mellett ott ködlött már a fantáziájában az, ami most már valóra vált.

Amit most Klupathyval együtt bemutatott, az abból a gondolatból indul ki, hogy a világ legfinomabb és legkomplikáltabb jelensége, az emberi szervezet sem egyéb alapján véve, mint gépezet. Csakhogy nem pusztán mechanikai gép, hanem fiziológiai mű is, vagyis: élet. Berger azt gondolta el, hogy ilyen életjelenségekkel, ilyen fiziológiai sajátságokkal szervesen tárgyakat is fel lehet ruházni, legalább részben. És most tessék ide figyelni, hogy a feltaláló fantáziája, amikor dolgozni kezd, mennyire tisztán költői munkát végez. Sem Berger nem mondta, sem másoktól nem tudom, mégis egészen bizonyos a következő tény: annak oka, hogy a mi feltalálónk a fiziológiai gép megszerkesztésénél első sorban a torpedóra gondolt, nem egyéb, mint ennek a pokolgépnek a *hal* alakját, tehát fiziológiai lényt mimelő külseje. Talán maga Berger sem tudja ezt és mégis így van, annál inkább úgy van. Tisztára ugyanaz az idearum associatio ez, amivel a poeta dolgozik és ott van benne a költői trance-nak egyik legjellemezőbb sajátsága, a perszonifikáció, amely már a holt vasból való torpedót is élő lénynek tudta — helyesebben: volt kénytelen — látni.

Mert a torpedó bizony mindmáig leginkább csak holt vasdarab volt. A vele való embergyilkolás sikeres lehetőségéhez vagy olyan véletlen kellett, aminőt a mai hadi tudomány már csaknem teljesen kizár, vagy pedig olyan hazaszeretet, mint a japáni hőské, amely kész kaczagva

menni el az öngyilkosságig. Nagy távolra, különösen tengeren, ahol kevés a támasztópontja, szemünk elveszti plasztikus látását, papiros-perspektívát lát és nem képes megítélni valamely mozgó tárgynak az irányát. A szemünk e gyarlóságát pótolták a feltalálók azzal, hogy magának a torpedónak adtak szemet, de olyan szemet, amely, ha kell, — hallani is tud. És ezzel az élő szervével azt szolgálja, aki parancsolni tud neki.

Hosszu gondolat sorokat klasszikusan tiszta természettudományos logikával végiggondolva, a feltalálók a távolra hatás legújabb adatai nyomán arra a meglepő igazságra bukkantak rá, hogy távolra hatni nem csupán villamos áram hullámaival lehet, hanem lehet a fénynek és a hangnak a hullámaival, mint *mozgató* és *irányító* erővel is. Torpedójuknak szeme, vagyis füle tehát úgy van megszerkesztve, hogy ez a szemfüles jószág, amint utnak indult, azt az irányt követi, amelyet a rávetített fény vagy hang szab meg eléje. Annál a — természetesen legszigorubb titokban tartott — szerkezeténél fogva, amely az új csodára van alkalmazva, kénytelen folyton azon a csapáson haladni, amelyet a rávetített fény- vagy hanghullám jelöl ki neki. A torpedónaszádon ülő dirigensnek tehát a jövőben nem lesz más feladata, mint a naszádon elhelyezett fény- vagy hangszóróval nyomon követni az ellenséges hadihajó irányát s a torpedó ekkor, mint a legfinomabb orru angol pointer vizsla a vad nyomát, úgy futja be pályáját és talál *mulhatatlanul* célba.

Nem kell sok magyarázat hozzá, hogy háboruban a meglepés fegyverével, a torpedónál, nem lehet úgy dolgozni, hogy az árulás legbiztosabb módját, a fénykeltést használjuk hozzá. Ennek a pótlására kellett tehát a *hanggal* való kormányzás, amely a lényege Berger és Klupathy találmányának. Amikor a múlt héten bemutatták a találmányt, füttyszóra villamos lámpasorok gyulladtak ki, s a hangjára megindult egy szárnyas kerék s ugyancsak szép muzikaszóra nagy dördüléssel robbant fel egy tűzakna. Apró, kis kocsik pedig — amelyek itt a torpedókat helyettesítették — vak engedelmességgel futottak bele abba a célba, amelyet az éljük vetett fény vagy a rájuk sugárzott hang környékénél kijelölt nekik.

Torpedójukat a feltalálók természetesen nem füttyszóval kormányozzák, — kissé mégis sok volna a csodából, ha teszem fel azt a mi torpedónaszádunk a »Lennél te rózsabimbó, lennék én méh...« dallamával lőné oldalba az ellenséges hadihajót — hanem olyan készülékkel, amelyben a hangot robbanások keltik, mint az automobil méhében. Ez azért van, mert a robbanás hangjai rendkívül magasak, a hullámhosszaságuk tehát rendkívül rövid s így az irányukból alig divergálnak, csak nagyon kevésé szóródnak szét.

Tessék most már elképzelni az új szörnyeteget — munkában. Éjjel, titokban, úgy, hogy kicsinységével és távolságával sikerül elkerülnie a fényszórók körét, megjelenik az ellenséges flotta vizén a torpedónaszád. Kiszemeli áldozatát s ekkor egyszerre titokzatos hang bődül fel a tenger mélyéből. Haláldalt zengenek valakinek a vizek! A flotta felriad, tudja már, hogy itt az ellenség, amelylyel nincsen harc, amely elől csak menekülni kell, — ha lehet. Ijedten indulnak meg az irtózatos gályák, a tenger

Leviathánjai, menekülni akarnak, de nincs menekvés: a fűgőbb futásu vashal lent a sós hullámok alatt nyomon követi őket s folyton hallgatva a dübörgés hangjára, odaszalad, ahova parancsolják, ott revelálja a tűz és a víz együttes poklát, ahol a gazdája akarja. Rettenetesebb állapot ez Fafnernél, vagy a baziliskusnál, hiszen ezeket öl pillanat alatt! Szelidebb, békeszeretőbb állapot ez a kezes báránynál, a shakespearei szopós galambnál, mert — lehetlenné tesz minden tengeri háborút.

Épp úgy, mint ahogy áldást hozó az emberiségre nézve ikertestvére, a szintén ezen az elven alapuló vasuti jelzőkészülék, amely lehetlenné teszi a hibás jelzések okozta katasztrófákat. Ez a készülék a sín fölé nyúló törékeny rudból áll, amely abban a pillanatban, amikor a robogó lokomotív összezuzza, villamos áramot nyit meg s magán a mozdonyon kigyuló lámpással, hanggal jelzi, hogy baj van, azonkívül pedig fékez is.

És ezek, amiket itt elmondtunk, nem Jules Verneiádák, nem a Wells fantáziáját dicséző papirchimérák, hanem kézzelfogható valóságok. Testet öltött, immár dolgozó és pedig matematikai pontossággal dolgozó szülöttei két tudós agyvelejének. Akinek a fantáziája csak egy kicsit együtt tud szaladni az ő előre dobott gondolatukkal, az megdöbbenve eszmél arra, hogy micsoda lehetőségeket tár még fel a hanggal való kormányzás. A távolra való tudósítás új módjai, a kietlen messziségek legyőzése, hajók irányítása a sarki tenger örök jéghegyei között; a repülőgép-biztos kormányzása és még száz másféle dolog... ime mindez benne van az új találmányban.

Cholnoky Viktor.

Versaillesi idyll.

A Mansart-kastély malachit-termében
A butoroktól bucsuzik a nap.
Gobelin-karszékén estbehajló-régen
Ül a napkirály. Halvány. Hallgatag.
Künn őszutói, mély, piruló alkony
Fényében fürdik a fakó pagony...
A napszállaton szép, viruló asszony
Mélázgat: madame Maintenon.

A király kegyes, könnyes áhitatban
Fűröszte meg a vén lelkét elébb.
Maintenon asszony szép ájtatos-halkan
Felolvasta a Szentek Életét.
Ó, e halk könyvben annyi, annyi vád van,
Mely, így ősz-estén, fájón felzokog, —
Jaj, Szent Lajos óta Franciaországban
Nem szentek ám a Lajosok...

És elmereng a királyok királya...
— Asszonya meg már más dolgot talált:
Nagy szorgosan lapozza, korrigálja
A saint-cyri zárda gyakorlatát.
Gyilkos hegye az iramló írónnak
A patyolat papíron szaporán kopog:
Öreg hibáról bőven gondoskodnak
A saint-cyri kisasszonyok!

Lajos feláll. Bepillant a fűzetbe
Az ítéletosztó szép vállain át:
— S elnéz hosszan (sok bús szentet feledve!)
Egy-egy bohó, kaczer — iráshibát...
Ó, ez már nem az áhitat órája:
Vágyai fűrgre repton rajzanak
Hiu lepkemódra szűz-fehér rózsákra...
Sötétül. Jaj, leszállt a nap...

Rédey Tivadar.

A számárbór.

— Regény. —

(21)

Irta: HONORÉ BALZAC.

Mi sem árulta el bennem azt a rettentő életet, mely az emberből tölcserít, afféle szűrőkészüléket csinál. A züllés nemsokára rettentő mivoltának egész nagy-szerűségében tárult elibém és én megértettem. Természetes, hogy a józan, kimérten élő emberek, akik örökösök számára ragasztgatják palaczkjaira a czimes czédulákat, nem tudják felfogni, mit jelent az ilyen nagystilű élet; de hogyan is lehetne poézist vidéki embernek a fejébe verni, akinek szemében az ópium és a tea, ez a két fölséges gyönyörűség nem egyéb, mint két gyógyszerfajta!

Magában Párisban, a gondolatoknak e főfő szék-helyén is hány tökéletlen szibarita akad! Nem lévén hozzászokva a kiválóbb gyönyörűségek elviselésére, nem holtrafáradtan támolyognak-e haza valami tivornya után, akárcsak azok a jó filiszterek, akik Rossini valamely új operáját meghallgatva, megátkozzák még azt is, aki a muzsikát kitalálta? Nem úgy riadnak-e vissza az ilyen élettől, mint a mértékletes ember Ruffec pástétomaitól, amelynek egyszeri megkóstolása után megkönyörözte a csömör?

A tivornyzás is mindenesetre éppen úgy egy neme a művészetnek, mint a poézis. És ahhoz is erős lélekre van szükség. Hogy misztériumait fölfoghassa, szépségeiben gyönyörködjen, az embernek, hogy úgy mondjam, lelkiismeretes tanulmányokat kell tennie. Mint minden tudomány, eleinte ez is visszariasztó és tövises.

Roppant akadályok környékezik az ember nagy gyönyörűségeit; nem apró élvezeteit, hanem a módot, amely szokássá teszi a legritkább érzéseket s ezekkel hat termékenyítőleg az emberre, drámai életet teremtven ekként életében s kénytelenítve erőinek szertele-nül gyors elfecsérlésére. A háboru, a hatalom és a művészetek megannyi fonákság, mely éppen oly távolra esik az emberi képességektől és éppen oly feneketlen mélység, mint a züllés. Egyaránt nehéz elérni valamiennyit. De nem tárul-e egy merőben új világ a szemé elé annak, aki egyszeriben áthágja e nagy misztériumokát? A hadvezérek, a miniszterek, a művészek megannyian többé-kevésbé hajlandók a kicsapongó életre; szükségét érzik annak, hogy valami duhajabb szórakozással enyhítsenek a többi emberekétől olyannyira különböző életük rendjén. Egyébiránt a háboru tobzódás a vérben, a politika pedig az érdekekben. Minden tulzás egytestvér. E társadalmi szörnyűségekben megvan az a hatalom, ami az örvényeket jellemzi: magukhoz csábitanak bennünket, mint ahogyan Szent-Ilona csábitotta magához Napoleont; megszédítenek, lebüvölnek és mi a fenekükre akarunk pillantani, anélkül, hogy tudnánk, miért. Talán a végtelenség gondolata rejtőzik

e szakadékok mélyén, vagy talán valami maszlag az emberi hiuságra s nem érdekli-e minden az embert, mihelyt rá vonatkozik? A munka órái, az alkotás gyönyörűségei után a fáradt művész is eseng valami ellentétet, akár az isteni hetedik nyugovó nap legyen is az, akár a sátán pokoli czéczója, csakhogy érzékeinek munkájával ellensúlyozhassa tehetségének munkáját. Lord Byron nem választhatta üdülésül a csacska boston-játékot, melyben kedvét leli valami nyugodt báci; poéta volt, Görögország kellett neki, hogy Mahmud ellen játszassék. Nem válik-e az ember háboruban a pusztulás angyalává, afféle bakóvá, csakhogy gigászi nagyságban? Nem kell-e rendkívül csábitónak lennie, hogy vad fájdalmak elviselésére ösztönöz, melyek törékeny porhüvelyünk romlására törve, úgy övezik körül szenvedélyeinket, mint valami tövises tüsző? A mértéktelen dohányos nem vett-e részt Isten tudja hol, miféle nagyszerű ünnepeken, mikor görcsökben fetreng s már-már haldoklik? Európa, még annyi időt sem véve magának, hogy megtörölgesse a lábát, melylyel bokáig gázolt a vérben, nem kezdett-e egyre újabb meg újabb háboruba? Az ember tömegben is megrészeülhet hát, mint ahogy a természet tobzódó tud lenni a szerelemben? A kivételes emberek, a Mirabeauk számára, kik csak tengnek-lengnek a békés időkben s egyre viharról álmodoznak: — a tivornya a minden, az egész élet átölelése, vagy inkább bajvivás valamely ismeretlen hatalommal, egy szörnyeteggel. Első látásra megrémít e szörnyeteg, a szarvánál fogva kell megragadni, hallatlan erőfeszítések árán. A természet szűk, renyhe gyomorral látott el benneteket; mesterkedtek vele, kitágítjátok, rászoktatjátok, hogy elviselje a bort, a részegséget, álmatlanul töltitek éjszakáitokat, végtére is olyaná lesz a természetetek, mint valami vértesszredesé, szóval önmagatokat másodszer is megteremtitek, becsmélve az Istent.

Mikor az ember átment már az efféle metamorfózisra és hozzáidomította lelkét a tüzéséghez, lábát a meneteléshez, még nem a szörnyetegé. Nem is tudni, melyik az ur kettejük közül; egyszer az egyik, egyszer a másik rugkapál a leteperten, egyszer győz; másszor leverik abban a szférában, ahol minden csodás, ahol a lélek minden kinja elszenderül, ahol csupán a gondolatok fantómjai kelnek életre újra. Ez az ádáz küzdelem már szükségessé vált. Realizálva azokat a mesebeli embereket, akik a legenda szerint lelküket adták el az ördögnek, hogy hatalmuk legyen minden gonosz elkövetésére, a korhely is vásárt csinál, életét kurtítva meg az élet bőséges, tömeges gyönyörűségeiért. Ahelyett, hogy élete lassan folydogálna két egyhangu part között, az íróasztal vagy a könyvek mellett, zubog és rohan, mint az áradat.

A tivornya végül ugyanaz a testnek, ami a léleknek a misztikum gyönyörűsége. A mámor is álmodozásra kész és ez álmok fantazmagóriái éppen olyan érdekesek; mint a fölmagasztosultságéi. Gyönyörű órákat élünk át, melyek fölérnek egy fiatal leányka igézetével, élvezetes társalgást folytatunk barátainkkal, olyan szavak ötlenek ajkainkra, melyek egy egész életet fejeznek ki, az örömeink szabadok, hátsó gondolat nélkül valók, utazunk fáradság nélkül és néhány mondatban kigyönyörözik belőlünk a vers. Az állat brutális kielégítése után, amelynek mélyén a tudomány lélek után kutat, délibáb-látó mámor következik, amelyre sóvárogva gondol a tudományba már belecsömörlött ember. Nem érzi-e valamennyi a tökéletes nyugalom szükségét és a züllés nem egy neme-e az adónak, amelyet a lángész fizet a gonosznak? Végy sorra minden nagy embert; amelyik nem hajlott a gyönyörökre, azt a

természet nyomoréknak teremtette. Gunyból vagy irigységből vagy a testét, vagy a lelkét megrontja valami hatalmasság, hogy neutralizálja tehetségének erőfeszítéseit.

Borközi állapotban emberek és dolgok egyaránt a ti libériátokba öltözötten jelennek meg előttetek. Ti vagytok a teremtés urai, kényetekre formáltok át mindent. És az örökös dinom-dánom közepette a játékszenvedély egyszerre csak forró ólmot önt ereitekbe. Egy szép napon az övé vagytok és megesik veletek is, ami velem megesett, hogy szörnyü álmat láttok: a tehetetlenség ott ül a vánkositokon. Téged, vén hadfi, a soradás pusztít el; hajszálon mulik, hogy téged, diplomatám, mikor ér utol az ütőértágulás; engem talán egyszer a tüdőgyulladás fog noszogatni: »Gyérünk!«, mint ahogy urbinói Rafaelnek mondotta egykor, akit szerelmi kicsapongások vittek sirba.

Hát ilyen volt az én életem folyása! Vagy nagyon korán, vagy nagyon későn kerültem erre a világra. Bizonyos, hogy erőm veszedelmessé válhatott volna rá nézve, ha magam nem ernyesztem el. Nem szabadult-e meg a világ egy tivornya végén Herakles serlege által Nagy Sándortól? A megcsalódott végzeteknek mennyország vagy pokol kell, tivornya, vagy a Saint-Bernard kórház.

Ebben az órában nincs hozzá merszem, hogy e két teremtés fölött moralizáljak — folytatta, Euphrasiera meg Aquilinára mutatva. — Nem ő bennük személyesül-e meg az én történetem, nem ők-e az én életem képe? Nem tudnám őket váddal illetni, inkább a bírót látom mindkettejükben.

XXXIII.

Két, keserű fájdalmakban ugyancsak duskáló valóságban mentem keresztül e valósággá lett költemény közepette, bódulásos kórságomban. Néhány nappal azután, hogy Sardanapalként máglyára vettem magam, Foedorával találkoztam a Bouffons peristiliumában. Kocsira vártunk mind a ketten.

— Hát életben van még?

Körülbelül ezt fejezte ki mosolya, meg azok a csufolkodó, halkán odasugott szavak, amelyekkel kétségtelenül az én történetemet mondotta el cicisbéójának, szerelmem, mint egészen köznapi szerelem fölött pálczat törvén. Kaján elméssége, úgy látszik, tetszett neki. Oh! Halálba menni érte, még mindig imádni, látni tivornyáim, tobzódásaim közepette, látni, őt látni még a kurtizánok ágyában is és áldozatául esni tréfálkozó kedvének! És nem hasithattam föl e mellet, hogy szerelmemet kitépve belőle, lába elé vessem!

A pénzemnek hamarosan a nyakára hágtam; de három esztendei uri mód csak még szívósabbá tette egészségemet. Aznap, amikor garas nélkül maradtam, egészséges voltam, mint a makk. Hogy vágassak tovább a pusztulás felé, rövid lejáratu váltókat irkáltam alá. Megjött a fizetés napja. Kegyetlen izgalmak! De hogyan éltetik az ifju sziveket! És én se hogyan se tudtam még megöregedni; fiatal, életerős, üde volt a lelkem. Első adósságom egyszeriben életre keltette szunnyadó erőnyeimet, melyek lassu léptekkel egyenkint környékeztek meg. Alkudoztam velük, mint azokkal a jó öreg nénikékkal szokás, akik szörnyü fejmosással kezdik, de azzal végzik, hogy könyvekkel meg jóféle pénzzel fizetnek ki. Képzletben láttam, amint a nevem városról-városra átvág egész Európán. *A nevünk mi magunk vagyunk*, mondja Eusébe Salverte. Nagy kalandozások után úgy csöppentem haza,

ahonnan ki sem mozdultam, mint annak a bizonyos németnek a doppelgängere, s egyszeriben fölriadtam. A bankok embereit, azokat az üzleti lelkifurdalásokat, akik talpig szürkében, ezüst monogrammal, uruk libériájában járnak, valamikor közönyös szemmel láttam szaladgálni Páris utczáin, de ma lelkem mélyéből gyűlölöm valamennyit. Vagy azt hiszed, nem toppant be hozzám egyszer egy ilyenféle alak és nem kérte számon azt a tizenegy váltót, amit aláírkantottam? Háromezer frankot ért meg az aláírásom; én magam bizonyára kevesebbet. A minden kétségbeesést, még magát a halált is közönyösen szemlélő törvényszolgák úgy léptek elibém, mint hóhérlegények az elítélt elé: »Fél négyet ütött az óra!« Inokaiknak jogukban állott engem elfogni, nevemet följegyezni, bemocskolni, megcsufolni... Adós volt a nevem!

Maga ura-e az adós? Nem kérhette-e más emberfia számon az én életemet? Hogy miért ettem *à la chûpolata* puddingot? Miért fagylaltozom? Miért járok-kelek, elmélkedem és szórakozom fizetség nélkül? Megeshetett, hogy a költői ihletem órájában, elmerülésemben, vagy reggelinél, vidám czimborák, hangos jókedv, tréfálkozás közepette egyszer csak betoppan egy kaputos férfiú, az én adósságom, az én váltóm, az én lidérczem, amely megrontja örömet, fölczibál az asztal mellől és elviszi a jókedvemet, a szeretőmet, mindenneműt, még talán az ágyamat is. A lelkifurdalást könnyebb elviselni, mert az sem az utczára ki nem vet, sem a Sainte-Pélagiebe nem dug; még csak a bűn fertőjében sem mártogat meg. Legfeljebb vérpadra visz, hol megnemesít a hóhér. Kivégzésünk pillanatában mindenki szentül hiszi, hogy ártatlanul veszünk, míg a korhelynek, aki pénz nélkül maradt, nincsen a társadalom szemében még egy szikra becsülete sem. Azután meg azok a lábón járó, zöld posztóba öltözött, kék pápaszemet, tarka paraplét viselő adósságok, akikkel az utczasarkon, esetleg éppen széles jókedvünkben ütdüink össze! Akiknek megvan az a szörnyű előjoguk, hogy bármikor elmondhatják: »De Valentin ur tartozik nekem, de nem fizet! Markomban tartom! Az kéne még csak, hogy görbe szemmel méregessen!« Hitelezőinknek előre kell köszönnünk, még pedig kiváló tisztelettel. »Mikor fizet már?« — kérdezzetik.

És mi kénytelenek vagyunk hazudozni, más embernél kunyorálni pénzért, kétrét görbülni egy fajankó előtt, aki a pénzesszekerényén ül, elviselni hideg tekintetét, a vérszopó vámpirnak azt a nézését, amely megalázóbb a pofonnál, végighallgatni, hogyan moralizál egy fejszámoló-művész és milyen bizonyosságot tesz vas-kos tudatlanságáról. Az adósság olyasvalami, amit ők észszel föl nem tudnak érni. A kölcsönvevőt akárhányszor elragadja és uralja valami lelki felindulás, míg azokat, akik csak a pénzért, csak a pénzben élnek, nem indítja meg és nem ragadja el semmi nagyszerű. Én iszonyodtam a pénztől. A váltó átalakulhat azonban élemedett, erényekben megöszült családapává is. Adósa voltam esetleg egy elevenre vált Greuze-képnek is, egy gyermekekkel környezett paralitikusnak, egy katona özvegyének és ezek mind rimánkodva tartották elibém a tenyerüket. Rettentő hitelezők, akikkel együtt kell sirni, és akiknek segítséget kell adnunk, mikor már megfizettük őket.

Az óvatolás előestéjén azzal a csalóka nyugalommal feküdtem le, amelylyel kivégzésük vagy párbaj előtt szoktak az emberek elszenderülni: szívükben hazug reménységgel. Reggel azonban, mikor teljesen felocsudva úgy éreztem, hogy a lelkem bele van préselve egy bankár pénzestárczájába és a nevem vörös tintával aláhuzigálva diszlik a hivatalos aktacsomók-

ban, az adósságaim egyszerre olyan tánczot jártak körülöttem, mint szöcskék a réten; ott termettek a lábasórán, a karosszéken és rendre minden butoromon, ami csak kedves volt a szívemnek. Ha zsákmányául esem a Châtelet hárpíáinak, ezeket az én régi jó cselédeimet mind elhurczölják és egymás hegyibe-hátába dobálják durván a poroszlók. Ah, ez az én külső hámom is csak én voltam!... Ha megszólalt a csengő, átnyilallott a szívemen és ott talált, ahol a királyokat kell találni: fejen. Mártiromság volt ez, mennyei jutalom reménysége nélkül. Kiváló ember számára pokol az adós-mivolta. Pokol, teli poroszlókkal meg üzerekkel. Egy megfizetetlen adósság már hitványság, kezdete a gátságnak, még annál is több, hazugság, mely megkóstoltatja a bünt és ácsolja, rója a vérpadot.

XXXIV.

Váltóimat megóvatolták. Három napra rá kifizetem valamennyit. Hallgasd meg, hogyan. Valami vállalkozó rábirt, hogy adjam el neki azt a szigetet, mely a Loireban, édesanyám sirjával még az enyém volt. Mikor a vevőm jegyzőjénél a homályos helyiség mélyén aláírtam a szerződést, valami olyan dohos hűvösséget éreztem, mint aminő pincze gádoorában csapja meg az embert. Megborzongtam, mikor visszaemlékeztem, hogy ugyanezt a nyirkos hűvösséget éreztem a sirgödör fölött, ahová apámat temették. E véletlent baljóslatra magyaráztam. Mintha hallottam volna édesanyám szavát, mintha árnyát láttam volna. Nem tudom, mi-féle hatalom műve volt, de a nagy harangzugas közepette egyre csak a saját nevem zugott a fülemben.

A sziget árából, minden adósságom kifizetése után, maradt még kétezer frankom. Legokosabb lett volna természetesen, hogyha visszatérek kis padlásszobámba és újra a tudós békés életét élem, miután jól körütekintettem az életben, a fejem tele volt töméntelen megfigyeléssel és némi hírnévnek is örvendtem már. De Foedora nem egykönnyen bocsátotta el zsákmányát. Gyakran találkoztunk társaságban. Volt rá gondom, hogy udvarlóit, akik el voltak ragadtatva szellemességemtől, lovaimtól, sikereimtől, fogataimtól, fülebe kürtölgessék a nevemet. Hideg közömbösséggel fogadott mindent, még azt a rettentő mondást is: »Megöli magát önért!« Ezt különben Rastignac mondta neki. Boszuállásomra mozgósítottam az egész világot, de nem volt szerencsém vele. Belegázolva az életnek egészen izzapos fenekéig, még ott is, mindenkor éreznem kellett, mennyivel előbbre valók a viszonzott szerelem gyönyöreire és egyre csak annak délibábos képét hajszoltam, minden duhajkodás, minden tivornya közepette. Szerencsétlenségemre megcsalódtam a hitemben, hálátlansággal kellett megbűnhödnöm jócselekedeteimért, míg vétkeimért ezer gyönyörűség lett osztályrészem. Komor filozófia ez, de áll a korhelyekre.

Foedora megfertőzött az ő hivságos lelkével. Kutatva a magamét, úgy találtam, hogy meg van mételyezve, üszkösödik. Az ördög itt hagyta patája nyomát a homlokomon. Képtelenség volt ezentul ellentállanom a gazdagság csábításainak, bárha örökös rettegések között kellett is élnem a bizonytalanságban. Ha milliomos vagyok, bizonyára örökösen csak játszom, eszem és társaságba járok. Sehogyan sem izlett már az egyedüllét. Szükségem volt félvilági nőkre, álbarátokra, borra, élvezetre, hogy elbóduljak.

Azok a kötelek, amelyek az embert a családhoz fűzik, énbennem már egyszer s mindenkorra megszakadtak. Rabszolgája voltam az élvezeteknek, ön-

gyilkossággal kell betelnie végzetemnek. Vagyonkám fogytának utolsó napjaiban hallatlan kirugásokat követtem el minden este. Reggel azután egyre közelebről láttam a halál képét. Nyugodtan mentem volna keresztül a tüzőn, mint az, akinék biztosítva van az élete. Végre azután nem maradt csak egy huszfrankosom. Eszembe jutott Rastignac szerencséje...

— Ej, no! — kiáltott fel némi hallgatás után Raphael; Eszébe jutott talizmánja és előhuzta zsebéből a *szamárbőrt*.

*

Lehet, hogy e hosszú nap fáradalmi tették lehetetlenné, hogy uralkodjék értelmén a bor és puncs ez áradatában; lehet, hogy életének e végigpillantása izgatta föl és észrevétlenül a saját szóáradata részegítette meg annyira, de bizonyos, hogy egyre jobban nekihevült, s már olyan ember benyomását keltette, mint aki teljességgel meg van fosztva józan esztől.

— Pokolba a halállal! — üvöltötte, meglobogtatva a bőrt. — Most már élni akarok! Gazdag vagyok. Ami erény van, az mind az enyém. Senki sem állhat ellent nekem. Ki ne volna jó, mikor mindenható? ... Hej, huh, csuhajja! Kétszázezer frank évjáraadékot kívántam; meg is lesz! ... Járuljatok elibém, disznók, akik most ugy hencseregtek itt a szőnyegen, mint a szemétdombon! Enyéim vagytok! Nagyszerű jószág! Gazdag vagyok, megvásárolhatlak valamennyiteket, még azt a képviselőt is, aki ott huzza a bőrt a fagyon! Czihelődjétek hát, felsőbb tizezrek mocska, járuljatok elibém! Én vagyok a pápa!

Raphael kitöréseit egy időre elnyomta az általános hortyogás, hanem azután egyszerre csak hallhatóvá lettek. Az alvók tulnyomó része fölriadt, de látván, hogy a csendháborító alig áll a lábán, versenyt zudították rá a legválogatottabb szidalmakat, káromkodással elegyesen.

— Csiba, hé! — üvöltött Raphael. — Kutyák, mars az ölba! — Émile, van pénzem dögibe, kapsz havanna-szivárokat.

— Jól van, jól van, értem, — válaszolt a poeta — *Foedora, vagy a halál!* Eredj a fenébe! Az a mézes-mázos Foedora becsapott téged, fiu. Minden asszony Éva lánya. A te történeted korántsem drámai.

— Á, hát te aludtál, sunyi?

— Nem én! ... Foedora, vagy a halál! ... Ott tartunk.

— Ébredsz föl mindjárt? — kiáltott rá Raphael, nagyokat püfölve rajta a számbőrrel.

— Ezer mennydörgős! — pattant föl Émile, Raphaelt derékön kapva — gondold meg, hogy feslett életű nőekkel vagyunk!

— Milliomos vagyok!

— Ha nem is milliomos, de részeg bizonyosan.

— Megrészegültem a hatalamtól. Megölhetlek, ha akarom! ... Csitt! Nero vagyok! Nabukodonozor vagyok!

— De Raphael, gondold meg, milyen társaságban vagyunk, jobb volna hallgatnod, már csak a tekintélyed miatt is.

— Az én életem már ugyis elég hosszú hallgatás volt. Most meg akarom magamat boszulni az egész világon! Nem abban fogom most a kedvemet lelteni, hogy mocskos tallérokat szórok szanaszét; okultam másokon, az lesz a gyönyörűségem, hogy emberi életet, elmét, lelket hajtok az igámba. Ez már nem fukar fényűzés, mi? A pestis bőségszaruja ez! Birokra szállok a sárgalázzal, a kékkal, a zölddel, hadseregekkel, a vérpaddal! Foedora is az enyém lehet, csak akarom kell! ... De nem, nem akarom, nem kell

Foedora, ő az én kórságom, ő az én halálom! Feledni akarom Foedorát!

— Ha még tovább is jár a szád, betuszkollak az ebédlőbe!

— Látod ezt a bőrt? Ez a Salamon testámentoma. Salamon az enyém, az a pöttön gézengúz király! Enyém Arábia, meg még Petréa is a tetejébe. Enyém az egész mindenség. Te is az enyém vagy, ha akarom. Ah, ha egyszer én akarom ... vigyázz magadra! Megvásárolhatom az egész zsurnaliszta-bódédát, inasom leszel. Kuplékat fogsz nekem faragni és megvonalozod a papirosomat. Inas, az valet. *Valet* pedig annyit jelent, hogy: »Kutyabaja, semmire se gondól!«

Erre már Émile szépen betaszigálta az ebédlőbe.

— Jól van, jól van, czimbora, inasod vagyok. De te meg főszerkesztője lesz egy napilapnak, hát fogd be a szád, viseld magad tisztességesen, légy rám is tekintettel, Szeretsz?

— Hogy szeretlek-e? Mondom, hogy duskálni fogsz a havannákban, ennek a bőrnek a segedelmével. Mindig csak ez a bőr, czimbora, ez a felséges bőr! Nagyszerű csodaszer ez, te! Tyukszemet is elmulaszthatok vele. Van tyukszedem? Kiirtom!

— Ekkora baromnak még sohasem láttalak ...

— Baromnak, pajtikám? Nono. Ez a bőr mindig összébb zsugorodik, valahányszor csak kívánok valamit ... ez az antifrázis! A bramin — mert bramin lappang mögötte — agyafurt ficzkó volt, mert a kívánságok, tudod, csak addig terjedhetnek ...

— Igen, természetesen ...

— Mondom, hogy ...

— Igen, igazad van, szakasztott így gondolkozom én is. A kívánságok addig terjedhetnek ...

— Mondom neked, amíg a bőrben tart!

— Igen.

— Te nem hiszel nekem! ... Ismerlek, czimbora, úgy tudsz hazudni, mint valami ujdonsült király.

— De hogy az ördögbe kívánhatod, hogy elhiggyem, amit részegségedben össze-vissza locsogsz!?

— Fogadjunk ... bebizonyíthatom. Vegyünk mértéket róla.

— A manóba, hát sohase lesz alvás a vége? — kiáltott föl Émile, mikor megpillantotta Raphaelt, ki buzgón kutatott az étkezőben.

(Folytatása következik.)

Saison.

Tiszteletdíj.

— nov. 27.

A napilapok »vegyés« rovatában időről-időre megjelenik egy hirecske, amely huszonnégy órára mindig elrontja a kedvemet. Arról szól, hogy franczia vagy angol írók mennyi tiszteletdíjat kapnak. Mi közöm nekem ahhoz, hogy Feydeau, Donnay, Molière és Rostand vagy pedig Conan Doyle, Kipling, Shakespeare és miss Humphry-Bumphry milyen honoráriumot kaptak?

Ezzel nyilván csak a magyar írókat akarják boszantani. Azért is meg akarom mutatni, hogy Magyarország is van a világon és ha nem is tejjel-mézzel folynak az írók, de már elég szépen meg lehet élniök.

Fölkérestem egyik kiváló írónkat és megkérdeztem tőle:

— Mester, hogyan fizetik önt?

— Bocsánat, erről nem nyilatkozhatom — felelte az író. — Megtörtént, hogy egy karácsonyi szám körkérdésében őszintén föltártam jövedelmeimet és tudja, mi történt? Harmadnap nálam volt a végrehajtó és negyedik osztályu kereseti adómat fölemelte harmadik osztályura. A lényegen ez ugyan nem változtatott semmit, de legalább a végrehajtó megkimélt volna látogatásától.

— Nem követelek teljes őszinteséget, — szóltam — de annyit ön is megenged, hogy az írói tiszteletdíjak emelkedtek?

— Föltétlenül — felelte az író. — Mikor én még fiatal voltam, szegyenek tartották, ha író elfogad honoráriumot. Magyarországon csak fizetéstelen szolgabírák és lelkesedésből írók voltak. Én voltam az első, aki a honorárium kérdésének rendezését sürgettem. Emlékszem még, hogy a »Hölgykoszoru« szerkesztője hosszas alkudozás után végre kifizette egy uzsonna-kávémát a »Három császár«-ban. Másnap összes író barátaim bojkottáltak engem, mert nem akartak egy ilyen haszonleső fráterrel egy asztalhoz ülni.

— És most? — kérdeztem. — Milyenek a viszonyok?

— Határozottan javulnak — felelte az író. — A minap például panaszkodtam a kiadómnak, hogy nincs elég nyugodtságom és hangulatom ahhoz, hogy egy hosszabb elbeszélést írjak. Erre a kiadóm másnap megjelent a házam előtt az automobiljával és magával vitt egy délutáni kirándulásra.

— Az uzsonna-kávét ki fizette? — kérdeztem.

— Ő.

— Köszönöm — szóltam és távoztam.

Egy másik íróat kerestem fel.

— Mennyi az ön évi jövedelme, mester?

— Mennyit parancsol? — szólt az író. — Csak figyelmeztetem, hogy keveset kérjen, mert magam is meg vagyok szorulva egy kissé.

— Bocsánat, — hebegtem — nem kölcsönkérni jöttem, hanem körkérdezeni.

— Vagy úgy — mondta elgondolkodva az író. — Hát írja ki a közönség számára, hogy Petőfi a »János vitéz«-ével és Shakespeare a »Szentivánéji álmá«-val együttvéve nem kerestek annyit, mint amennyit én tegnap este kaptam egy kabarettól a bluettemért.

— Mi az kérem »bluette«? — kérdeztem.

— Hát maga ilyen fiatal? Még ezt sem tudja? — csodálkozott az író. — A »bluette« az dohányt jelent, amelyet a szerződészegő, késedelmes vagy rendetlenkedő színészek fizüjéből vonnak le. Érti nosza már?

— Értem. De mégis mennyit keres ön évente?

— Én? — töprengett az író. — Tuti dolog, hogy százezer kroncsit. Írja ki a palik számára. Azok ugyanis elhiszik vagy a legrosszabb esetben leszállítják a felére. Uram, ma már palik sincsenek.

Elléptem.

Egy harmadik íróat kerestem föl. Megtáláltam a sóhivatalban, ahol dijnokoskodik.

— Mennyit keres ön évente, mester, az írásával?

— Naponta három koronát, — felelté őszintén — de elsején emelik a napidijamat.

— Pardon... nem úgy értem, — szóltam — hanem mennyit keres szépirodalmi alkotásaival?

Habozott a felelettel, gondolkodott és addig is megkínált egy hölgy-czigarettával.

— Ilyeneket szív? — kérdeztem.

— Verlaine is »caporal«-t szívott, — mentegetőzött — ami pedig olcsóbb, mint a hölgy-czigaretta. Higgye meg, uram, hogy nem az ár teszi, hanem a hangulat. Legszebb műveim felett sport-czigaretták hamvadtak el. De nem erre kíváncsi ön, hanem arra, hogy mennyit keresek belletrisztikával?

— Ugy van, mester — feleltem.

Erősen a szemembe nézett és szólt:

— Keresek évente százezer font sterlinget. Hirtelen ki sem tudom számítani, hogy mennyi ez magyarul...

A negyedik író, akit fölkerestem, minden magyarázat nélkül száz lóverseny-tikettet tett élém.

— Nem értem — mondtam.

— Ez a jövedelmem — felelte titokzatosan.

— Még mindig nem értem.

— Hát majd megmagyarázom — szólt az író. — A kiadóm amerikai ember és a következő szerződésben állapodtam meg vele. Én kimegyek a lóversenyre és megteszek egy lovat. Ha a ló bejön, akkor fizet kétszeres, négyszeres, néha még tízszeres kvótát is. Ha nem jön be, akkor elvesztettem a fogadást.

— Szóval, ön fogadásból ír? — kérdeztem. — Ugy, mint Wilde Oszkár.

— Mondjak önnek egy aforizmat? — kérdezte az író. — Zongorázni szeretném tudni azt a különbséget, amit Wilde Oszkár fogadásból írt.

Az ötödik író rejtelmésen mosolygott a kérdésemre.

— Tudja-e ön, — kérdezte — hogy mi az az »ellen-számla«?

— Jól esnék, ha megmagyarázná — feleltem.

— Tehát figyeljen ide — szólt hozzám az író. — Nekem van egy kiadóm. A kiadómnak van egy lapja. A lapnak hirdetői vannak. A hirdetők kereskedők. Ha én nekem kell egy kalap, nem megyek a kiadóhoz, hanem megyek a kalaposhoz, aki hirdet a kiadóm lapjában. A kalapos ad nekem kalapot és az árát le-hirdeti. Én a fejemre teszem a kalapot, hazamegyek és leülök, hogy írjak egy művet. A művet elviszem a kiadóhoz. Ezzel már az enyém a kalap. Roppant érdekes viszony ez. Sem a kiadó, sem a kalapos, sem én, soha nem látunk egyetlen bronzfillérest sem. És mégis nekem van kalapom, a kiadónak van hirdetése és a kalaposnak van reklámja. És ahogy kalapot szerzek be pénz nélkül, épp úgy szerezhetek be automobilt, villát, zenélő órát és chypreparfümöt. Én soha nem látok egy krajczárt és mégis megélek. Én »ellenszámlára« élek. Érti már?

A hatodik író, akinél bátorkodtam alkalmatlan-kodni, így felelt:

— Az én kiadóm a Kroll. Legújabb művemből ötven tiszteletpéldányt küldött a 8 korona. Ez a leg-

kitűnőbb üzlet, amit el lehet képzelni. Az antikvárbán kapok minden kötétért ötven fillért. És ezenfelül megmarad nekem a dicsőség.

A hetedik író lakásának ajtaján félóraig csöngettem, félóraig dörömböltem, egy negyedóraig üvegen doboltam, tíz perczig rugdostam, végül betörtem egy kis ablak-koczkát. Mégsem nyitották ki az ajtót.

Erre elmentem, de mikor leértem az udvarra, lelkiismereti furdalásból még egyszer fölnéztem a negyedik emeletre, hogy mit szólnak hozzám. Ebben a pillanatban felülről nyakon öntöttek.

Azt hitték, hogy hitelező vagyok.

Reveur.

INNEN-ONNAN.

× **Thék Endre.** Nem vagyunk hajlandók a demokrácia dicsőségeként ünnepelni azt a királyi elhatározást, mely udvari tanácsossá emelte Thék Endrét, aki — nevezze bár magát százszor »szerény iparosnak« — sokkal nagyobb hatalmasság volt már régen akárhány kicsiny oligarchánál. Mivel pedig a hatalommal rendszerint együtt jár a méltóság is, hát csak természetes, hogy Thék Endrének is méltóságos urrá kellett lennie. Nem, ebben nincs semmi romantika s egyáltalán nem kortörténeti tünet, hogy ime a nagy egyéniség tisztességet tud szerezni minden mesterségnek a mi korunkban is, amikor pedig csak a politizálás jár tisztességgel, legkevésbé azonban a munka. Másban van ennek a kitüntetésnek szimptomatikusság jellege s ez a fontos és örvendetes az egész közre, mindnyájunkra. Ebben a mi antiszociális érzésű társadalmunkban szinte Thék Endre az egyetlen munkáltató, akit a munkaadók és munkások közötti elkeseredett bérharcokban mindig a munkások oldalán látunk, szemben az »uszítókkal«; aki számtalanszor egymaga szegült ellene testülete olyatén törekvéseinek, melyek a munkások ezreinek kizárással való büntetését célozták. Aznap, mikor a polgári lapok kitüntetését romantikus mesékkel ünnepelték, a munkások lapja Thék egy levelét közölte, melyben a tőke ez irigyelt képviselője ékes szavakkal kel ki az ellen az irányzat ellen, mely »nap-nap után mindjobban helyezi az egyeseket és tömegeket a nyereszkező tőke uralma alá« s ehelyett a munkás haladásának, erkölcsi és anyagi boldogulhatásának utját mutatja társainak, mint amely egyedüli biztosítéka az egyesek és a nemzet jövőjének. S hogy teljes legyen a kép: a szociálisták lapja megjegyzi: e levéllel Thék Endrén »ütni akartak« az antiszociális érzésű munkaadók, pedig e levél »korbácsütésként hat« — éppen rájuk. Hát ebben van a Thék Endre kitüntetésének óriási jelentősége. Mikor egy ilyen elkeseredett háboruban a király és a kormány amellé állanak, aki társai közt a legelső sorban áll, de akit ellenfelei is tüntető példaként elismernek, akkor a magyar társadalomnak nem kell félnie a szociális átalakulás forradalmi rázkódtatásaitól, mert a becsületes béke sorsát a Thék Endre s a hozzá hasonló becsületes keze fogja irányítani.

◊ **A zárókövő.** A tőzsdei palotában különös luxusban telik kedve az embereknek. Minden héten egy új zárókövet építenek a falba. Az elsőt nagy ünnepi czécczóval leplezték le, de harmadnapra szép csöndben elvitették, mert a zárókövő magyarsága olyan botrányos volt, hogy még a börze urai is szégyenkeztek miatta. Pedig tudvalevő, hogy magyarság dolgában ezek az urak nem szégyenlősek s nem nagyon könnyen

pirulnak. E héten végre rákerült a második zárókövő a palotára. És most kitudódott, hogy a magyar nyelv botrányosan nehéz tananyag, mert a börze urai még mindig nem tudták megtanulni a magyar ortográfiát. A zárókövő felirata most is hibás. A mondat szerkezete olyan, mintha egy telekkönyvi betétszerkesztő tolla alól került volna ki. Amolyan lipótvárosi zsurnagyarsággal van megörökítve, hogy mikor és hogyan fejeződött be a palota építése. Persze, a rossz magyarságon legjobban a börziánerek csodálkoznak, akik sehogyan se tudják megérteni, hogy mi lehet hibás vagy helytelen egy zárókövön. És mi értjük is a csodálkozásukat. A második zárókövő készítésénél ugyanis felmerült a terv, hogy a feliratot az Akadémiával kellene megszerkesztetni. A tervet elvetették. S most az urak csodálkozva mondják: Hogyan lehetne hibás a zárókövő felirata, mikor nem az Akadémia szerkesztette. A csodálkozás helyénvaló, de mi mégis amellet vagyunk, hogy készítettetni kell egy harmadik s ha kell, egy negyedik és tizedik zárókövet is. Hátha véletlenül mégis sikerül ráhibázni a helyes magyarságra.

◊ **A felgyújtott palota.** A Göröcsöni-ügyet gyönyörűen elintézték a főváros közgyűlésén. Elitelték a professor ur hirlapírói munkásságát, de kijelentették, hogy ennél egyebet nem tehetnek, mert a fegyelmi jogot nem ők, de a közoktatásügyi miniszter gyakorolja. Rendben van. De ami ezután következett, az már kómikumszámba megy. Az urak, már mint a törvényhatósági tagok, oda akarják adni a középiskolát a miniszternek, hogy tartsa ő fenn az iskolát az állam pénzéből. Ők a maguk pénztárából nem fizetnek olyan tanárt, akinek működését elítélik. Bocsánat, de a megoldásnak ez a módja roppant hasonlít amaz izraelita polgártársunk eljárásához, aki felgyújtotta a maga dob-utcai palotácskáját, hogy megszabaduljon a poloskáktól. Ez a kura kissé radikális, de mi mégis azt hisszük, hogy kár a dolgot ennyire értékelni. Csak maradjon meg Göröcsöni Dénes ur a katedráján és írja tovább is a cikkeket. A földolog, hogy jól tanítson. És Göröcsöni ur bizonyosan mindent elkövet, hogy tanítványainak a legjobbat nyujtsa. Mert ez az egyetlen mód, hogy a fiuk okosabbnak higyjék, mint amilyen korlátoznak a cikkei után itélik.

◊ **A sütemény.** Valóban, valamikor a tavasszal úgy volt: — hajh, volt tavasz is! — hogy a kávéházakban csakugyan csak a szabályrendeletszerű egy vagy két zsömlét avagy kiflit tettek oda a vendég elé, nehogy végigropogtathasson tizenötöt. Hajh, volt tavasz is, volt idő, hogy a kávéházlátogató a sorstól reá kimért és lehetőleg sáppadt-barnára süített gipszformációkon túl nem volt kénytelen enni még a szomszédasztal birtokosának amaz ingatlanából is, amely feketébb ugyan Bánát televényénél, de azért szerényen meghuzódik a köröm alatt. Tavasz elmúlt, a kiflinek lehullott a szép szokása, nyár fordultán már ott állt megint mindnyájunk előtt a telesütemény bádogkosár, hogy jól végigropogtathassuk a tartalmát és mentül több saját termésű baczellust küldözgethessünk oda a szomszéd asztalokhoz. Most azután a sok kifli megint sok lett a magisztrátusnak is. Kommisszió járt körül a kávéházakban és kétszáz korona büntetés terhe alatt — egyelőre csak megfigyelmeztette a kávésokat, hogy válaszszaak el a süteményeket megint asztaltól és körömtől és rendelet szerint adják őket, mint a patikában. Nem nagyon valószínű, hogy ennek a fenyegetőzésnek is haszna lenne. A törzsvendég végre is minden kávéházban kivételes állapotot foglal el, joga van a süteménnyel való jus primae noctis-ra, a törzsvendég pedig Budapesten minden kávéházban éppen ötször annyi, mint ahány asztala van. Azért: nem itt a siker titka! Nem ez a baczelluskorlátozás radikális ebzárlata! Ecraséz

l'infame a gyökerénél s azért azt az indítványt tesszük a magisztrátusnak, hogy hagyjon fel az egy-kifli-rendszer nemzetrontó átkával s e helyett inkább parancsoljon rá a pékekre, hogy kihordás előtt mártogassák bele a süteményüket valami jó fertőtlenítő-szerbe. Példának okáért karbolsavba. Ez két légy egy csapásra, mert akkor a budapesti süteménynek lesz legalább valami ize is.

* * *

♠ **Czigányosan.** Komolynak látszik és mégis szörnyen mulatságos, hogy Anglia és Németország hogyan ijesztgetik egymást. Ma Németország ereszt világgá egy hirt, holnap Anglia fegyverkezik. Holnapután Anglia dörög egy hango-sat, melytől azután Németország szaporítja a flottáját meg a szárazföldi hadseregét. Közben pedig, mialatt ez a licitálás folyik, mindegyik nagyhatalom jókat nevet a markába a fölött, hogy ő most becsapta a másikat. Akik távolból nézzük ezt a furcsa versenygést, önkéntelenül a lókupeczre, meg a cigányra gondolunk. A lókupecz be akarta csapni a cigányt és a cigány a lókupeczet. Végül is, hosszas alkudozás után, a lókupecz leszorította tiz forintra a cigány lovának az árát. A kupecz fizet és röhögve viszi tovább a lovat. De a cigány is röhög és gunyosan kiáltja a kupecz után: »Hé zsidó, szög van ám a paripa lábában«. És a zsidó visszaszól: »Nem baj more, mert én meg egy hamis tizzessel fizettelek«. Ugy gondoljuk, hogy nagy kárt nem tesznek egymásban a szomszéd nagyhatalmak, mert mind-egyikükben van annyi ravaszság, hogy kölcsönösen hamis hírekkel fizetik egymást.

* * *

♠ **A halott üdvözlő beszéde.** Hát mégis felidézzük nagy-néha Szilágyi Dezső emlékét! A mult hétén a telekspekulánsok ásták ki, hogy mi volt a véleménye a turisztikáról. Tegnap a parlamentben szedték elő a tiz év előtti naplókat, hogy megtudják, hogy miféle formában terjesztette a Ház elé Ferencz József üdvözlését. Mert tiz évvel ezelőtt Szilágyi Dezső volt a képviselőház elnöke és Kossuth Ferencz az ellenzék vezére. Ma Justh Gyula ül az elnöki székben és Nagy György vezeti az ellenzékot. Nagy György és elvtársai dörögnek az ellen, hogy Ferencz Józsefet üdvözléjk jubileuma alkalmából. És Nagy Györgyék ellen Szilágyi Dezsőt kellett sorompóba szólítani. Ennél még az is megtisztelőbb, hogy telekspekulánsok használják fel az egykori elnököt igazuk védelmére. Nem értjük, igazán nem értjük ezt a szellemidézést! Mert végre is, ülnek ma a Házban férfiak, akik lojalitásban versenyezhetnek Szilágyi Dezsővel. A lojalitás megvolna, csak az erő hiányzik, hogy a felelősséget is vállalják miatta. Pedig hát ez az üdvözlés van, oly szép és nemes dolog, mint például a pártelnökök üdvözlése holmi pártgyűlés vagy választási győzelem alkalmából. És ami a legfőbb, a király személyének előkelő volta kizárja azt az izetlenséget, hogy az élők egy halott államférfival mondassák el az üdvözlő beszédet.

* * *

~ **A hölgy és a kalap.** (Jelenet az életből az Erzsébet-körut sarkán. Idő: jelenkor, pontosabban: szombat délután három óra. Személyek: egy kalap, amelyhez állítólag egy hölgy is tartozik, de az utóbbi csak hallható. Egy kalauz, akihez egy rőzpénzes táska és egy csomó gorombaság tartozik. És végül: én. De énhozzám senkisémet tartozik.)

A kalap: Ez a kocsi megy a Szuglóba?

A kalauz: Nem tud óvasnyi? Ez a köztemetőbe megy.

A kalap: Helyes. Mindnyájan odatartunk. Ez az én kocsim. (Némi szünet. Ezalatt a hölgy többféle eredménytelen kísérletet tesz arra, hogy a kalappal egyszerre szálljon fel.

Először ő bujik be és a kalap akar kinmaradni. Azután a kalap siet előre és a hölgy rohan utána.)

A kalauz: A kocsiban csak három hely van, többnek nem lehet föl szállni.

A hölgy: Ne járjon a szája... Én megváltom mind a hármunknak a jegyet.

A kalauz (kaján örömmel): Hát akkor tessék felszállni.

Én (halk, de nem kevésbé kaján örömmel): Igen, próbáljon felszállni.

(A hölgy újabb kísérleteket tesz. Most már felülről próbál a kocsiba bejutni. Nem megy, mialatt a Hűvös—Jellinek-klikket átkozza.)

A kalap (sírva): Mama, ne hagyj itt. Mama, vigyél engem is a Berger néni zsúrára. Tudod, hogy a multkor is kérdezték, hol vagyok, miért nem hoztál el a zsúrra.

A hölgy (nagyokat ránt a kalapon): Jó, jó, csak ne bőgj. Ilyen nagy kölyök és nem röstell az utcán bőgni...

A kalap (még egyre sir): Hát tehetek én róla, hogy olyan hirtelen növésű vagyok. Hisz én még fiatal vagyok, de mikor ti olyan sokat tömtetek...

A kalauz: Hát mi lesz? Vagy a kalap szálljon föl, vagy a nő...

(A kocsi elindul. A hölgy és a kalap pedig egy mártir csöndes szenvedésével fonják át egymást. És nem szakadnak el egymástól. Mert nagyon szeretik egymást.)

* * *

♠ **Komoly idők.** A német császárt valahogyan elhallgattatták. De még el se ült a háborgás moraja, s már megszólal a császár legfiatalabb csemetéje. A herceg ur ő fensége még alig tizenhét éves, de már egészen úgy csinálja a dolgát, mint valamikor az édesapja, kiáll a fórumra és szónokol. Komoly időkről beszél, holott érezhetné az ellentétet, mely a komoly idők és az ő nem komoly beszéde közt tátong. Egyáltalában pedig tudni kellene, hogy az ifjuság sohase komoly s ezért sem illik, hogy az idők komolyságának jelentőségét fiatalos szónoklatokkal lerontsa. A fejedelmi szavak politikai komolyságát különben is végképpen tönkretette a szerb trónörökös és jóízű hercegnek tudni kellene, hogy György herceg után senkisémet veszi komolyan a szónokló hercegi ifjakat. Ha az idők csakugyan komolyak, hagyják meg a szegény alattvalóknak ezt a hitét. De hogyan maradjon meg bennük ez a hit, amikor azt látják, hogy a komolyságról minduntalan csak azok beszélnek, akiknek semmi közük a komolysághoz.

* * *

> **Szrebrenicza.** »Kamatlábban jár az ellen...« zengedezi a rácz költő, már hogy hirköltő és Zimonyból azzal a szerbjevői hírrel lövi oldalba a bécsi és a budapesti börszét, hogy megtörtént már az első »harcszerű« esemény, itt van az ünnepiesen hangzó »casus belli«, mert Szrebrenicza mellett a mi katonáink megsemmisítettek egy nagyon tekintélyes, csaknem harmincz főből álló szerb hadtestet, amelynek a vezére a hős *Királyütics* Filkó tábornagynagy volt. És Szrebrenicza guzlahuros hangjára lajtorját vesznek a lábuk alá a hitelrészvények, hogy lefelé mászhassanak, megcsökkennek fényükben a bankpapirok, de még a legapróbb igényű kis papirocskák is megemberelik magukat és annak az öröme, hogy kitört a háború, vidám bukfenczeteket vetnek lefelé. A börszét pedig eltölti a harci zaj, olyan lármá, amely Szrebreniczánál még akkor sem ütöközt volna fel a levegőbe, ha egyáltalán lett volna ott valami és a kamatláb sok koraidejű ember számára csakugyan ólomlábbá válik. Ime, el tud tehát néha sülni a szerb puska is, az a nevezetes puska, amelyről immár hiteles adatok alapján tudjuk, hogy nem salétromból, kénközből meg szénből készül, hanem zabból. Még pedig:

olyan zabból, amit előbb már megevett a ló s amihez már azután feketeség okáért csak egy kis tintát kell hozzáönteni, hogy a szállítója palotát építhessen magának valami okosabb országban, az átvevő tiszt pedig két nap, két éjjel pezsgőhessék a belgrádi örfeüm összes, az ellenséges monarchián rég keresztülviharzott hölgyeivel. Elsül a szerb puszkapor is, csak jó laptudósítónak kell a kezébe adni és belőtt oldallal, sántítva hagyják ott a szrebreniczai harcsteret — egyelőre még nem bakák és huszárok, hanem börzeemberek, a kik — mit tehének egyebet? — elsőül esnek el a hazáért és a rimamurányiért. De ha Szrebrenicza ekkora pusztitást csinált köztük, mit fognak még elkövetni, ha megszólal a másik balkáni világhatalom is, Montenegró és új czernagorác hóst, új Deli Márkót küld bele az annexióba. Mit csinálnak akkor? Mert Szrebrenicza, amint tudjuk, csak tréfa volt, de Deli Márkó nem tréfál! Ő a Fekete Hegyeknek ura, legendás, sugárövezte hőse, aki egy-egy jobb napján képes volt tizenhét, uszque tizennyolcz birkát is ellopni.

A vajda és a sorsharag. A vajda és a sorsharag egy anyáméhből születtek. El is indultak, együtt is ballagtak egy darábig, de utóbb, miután a sorsharag nem törzsvendég az Abbáziában, szépen elmaradtak egymástól. És most már külön-külön dörögnek. A sorsharag nem keresi fel a vajdát, a vajda pedig cukrot dobál a feketéjébe s nem sorsharagot. Néha-néha ugyan úgy tesz, mintha ő most készülne megrázakodni, tüzlávát hányni és felszólalni, hogy megegye a klerikálizmust, mint ezen a héten a főváros közgyűlésén, de ezt is rendesen másnapra halasztja. Másnap aztán így szól: Fogjon meg, Perl öcsém, mert én megeszem a klerikálizmust. Perl öcsém ugyan nem fogja meg, de azért a vajda mégsem eszi meg a klerikálizmust. Hanem pogácsát eszik, jó meleg tőpörtös pogácsát, mondván, hogy az is hájas, mint a papok, de ez amellett kálomista eledel. És nem szól semmit, csak eszik. Ha azután másnap mégis az áll az ujságban, hogy a vajda káromkodott egyet, mikor a klerikálizmusról volt szó, akkor kijelenti, hogy ő először is nem szólt semmit, másodsor azt is lassán mondta, harmadszor pedig az igaz, hogy nem volt éppen szalonképes kifejezés, de az nem a klerikálisoknak szólt, hanem a pogácsának.

> Az adósok börtöne. Dickens és Kock Pál mosolyogva néznek alá a negyedik dimenzióból és megelegülten látják, hogy visszatért a földre az ő koruknak oly hálás, oly kiaknázható irodalmi témája: az adósok börtöne. Még pedig a szabadság klasszikus földjére, Franciaországba. Hervét, a világszerte ismert antimilitaristát becsukták, mert lázitott a hadsereg ellen. Ez még nem az adósok börtöne. Továbbra is fogva tartják, mert pénzbüntetést is kapott és azt nem képes kifizetni. Még ez sem egészen az adósok börtöne. Ellenben még továbbra is fogva tartják, mert a pörére költségek is voltak és ezeket a költségeket sem képes kifizetni. És ez már az adósok börtöne. Olyan polgári, pláne állami pénzkövetelés, amelyért szabadságvesztés jár. S amely módot nyújt Hervének ama belátás alapos megérlelésére, hogy mi a különbség a szocialista között akkor, ha hatalmon van és akkor, ha börtönben van. Hervé azzal kezdi a szabadságot, hogy bedutyizzák érte, Clémenceau, a miniszterelnök pedig úgy értelmezi a szabadságot, hogy még egy kis ráadást is rászab a becsukott elvtárs fejére. A perspektiva egészen csinos, polgártársaim, és bizonyos, hogy ennyi szabadság után te is buzgón fogod keresni az utat a falanszter felé, ahol azután már olyan sok lesz a szabadság, hogy mindenkinek szabad lesz széklábat faragni, avagy kukoriczán terdelni.

Medvevadászat. Amint egy három és fél hasábon kompressz petit tudósításból olvashattuk a héten az egyik pesti hirlapban, egy tizenöt éves fiatal gróf a minap Gömör-megyében medvékre vadászott és ez alkalommal vadászszá is avattatott. Bö és kellemes leírásban olvashattuk, hogy a fiatal grófot ősi vadász-szokás szerint hogyan avatták fel vékony mogyorófapálcákkal illetékes helyen vadászszá. Én értem ugyan, hogy a hetedik gimnáziumba járó gróf jobban szereti a Browning-puskát forgatni, mint a Télyf-puskát és azt is értem, hogy a papája ezt a vadász-alkalmat használja arra, hogy a fiatal gróf neveléséhez az alapot megrakja, de nem értem, mi szükségük lehetett ebben a dologban, ami elvégre is családi ügy, arra, hogy a sajtóban megírassák. A sajtó aligha való arra, hogy ilyesfajta örvendetes eseményeket is publikáljon, pláne három és fél hasábon. Hacsak az nem volt a cél, hogy a kis gróf osztálytársai pukkadozzanak a dühtől. Ami viszont nem egészen bizonyos, mert nem lehet tudni, hogy nincs-e önekik is elegendő uzsónnapenzük arra, hogy medvékre vadászszanak és effajta örömeiket szerezzenek meg maguknak.

SZINHÁZ.

A színházi hét.

— nov. 27.

Ad vocem: zsidó — Donnay is megírta a maga darabját. Valamikor, amikor még mint soványka dalköltő didergett a Butte sacrée-ben, azt hiszem, erről a témáról is más véleménye volt. De megöregedett, akadémikussá lett és valakitől, aki öreg is, akadémikus is, igazán nem lehet rossz néven venni, ha ennek a mi korunknak nagy főrröngásaiból, vajudó hangulataiból, vágyaiból és szeszélyeiből semmi egyebet sem lát még, csak az antiszemitizmust. És ha nem tud többé máshoz szólni, csak ad vocem: zsidó.

Elfogultságokkal szemben nem igen volt még könnyebb dolga a kritikának, mint ezúttal. Ebben a darabban egy keresztény vicomte az első felvonásban szeret egy zsidó származású nőt. Nagyon szereti őt. Szereti az első, igen szereti a második felvonásban is. A harmadikban pedig így szól hozzá: maguk piszkos szemiták. Ez az ur vicomte és ugy van ebbe a darabba beállítva, mint aki a többi keresztény szereplővel együtt a jóízű, az előkelő tónust képviseli. És ő is, a többiek is ezentul mind sürűbben hangoztatják azt, hogy: le a piszkos szemitákkal! Ez itt a réfrén, a visszatérő rim, a dal, mely örökké új marad. Más házasságokban a férj megcsókolja az asszonyt, vagy meglepetéseket szerez neki, vagy megcsalja, vagy megöli, vagy a csillagokat hozza le neki az égről. Itt pedig: szidja a felesége fajtáját.

Megvallom, engemet az ilyesféle komédiák és technikai ötletek rendszerint úgy mulattatnak, mint annak idején jó Mérey Adolf Gotterhalte című darabja. Itt a nemzeti színű karhölgyek nemzetszínű kardbojtokkal övezték fel a szerző tehetségtelenségét. És részint meztelenül, részint nemzeti színűre tetoválva, szabadgyakorlatokban mutogatták, amit a magyarok istene adott. Mikor azonban már kifogytak a »cselekményből«, — még mindig maradt valami a nemzeti színekből. Ha a közönség unatkozott, ásitozott, az orrát fujta, vagy a hitvesétől tudakolta, hogy mi van a kokszszal és a gyerekek új czipőjével, akkor a karhölgyek egyszerűen elénekelték a Hímnuszt. És erre persze mindenkinek fel kellett állnia, mert ezzel szemben el kell némulnia a kritikának meg a köhögésnek. Donnay ur is Mérey-tanítvány. De ha mi ásitozunk, akkor ő a hep-et kiálítja. Ha elkezd egy viccet és nem tudja befejezni, megrugdos egy zsidót. Ha megindít egy cselekményt és nincs

hozzá ötlete: karban énekelte az erger-berger-sószbergert. Amire persze nekünk, lipótvárosi néppártiaknak mindnyájunknak fel kell állnunk.

Szindarabnak ez persze nem szindarab, de elvégre ez is mulatságos. Csak jelezni illenék az előcsarnok fekete tábláján, hogy ma elmarad egy előadás és lesz helyette népszerű főiskolai tanfolyam, nemrég kikeresztelkedett lipótvárosi gyermekek részére. Ámbátor meg kell vallani, hogy Donnay ur az ingadozókat nem győzi meg teljesen a maga pártállásáról. Mert ebben a darabban az összes néppártiak föltétlenül izléses, finomszabású, nemestartású, illedelmes és jól fészült gyermekek. Hanem eszük, az már — engedelmet kérek — mégis csak a zsidóknak van.

Mert Donnay úgy tesz, mint aki az igazság mérlegén méri meg mind a két pártot. És ő csakugyan ezt is teszi. Csakhogy a zsidókat meztelenre vetkőzteti és úgy állítja a mérlegre. Az ő saját hitsorsosait pedig jó meleg kabátokba bujtatja és a zsebükbe is rak még egy pár körtét. Így aztán persze emezek nyomnak többet a latban. S ha valaki óvást emel, akkor gyorsan kivágja magát azzal, hogy a látszat csal. Vagy pláne, hogy: a zsidó csal. Holott — ezt igazán elhiheti Donnay — rendszerint, aki a mérlegnél áll, az csal.

Ő tehát ugyszólván két részre osztja önmagát. Egy objektív megfigyelőre és egy szubjektív magyarázóra. Egy árja-barátra, akinek az érzelmek imponálnak s egy szemítavizsgálóra, aki a zsidók szívóosságát konstatálja. Egy drámaíróra és egy naczionálista agitátorra. Egy filozófusra, aki mér és egy kalmárra, aki üzletet csinál. Egy Donnayra és egy Móriczra.

Ez az. Ebben a darabban vannak impertinens, kellemtelen, tolakodó és immorális zs.-k. Ők mind megkapják a maguk pofonjait a szerzőtől. De én sehol sem hallottam, hogy a tolakodás, az immoralitás, a korrupció nem felekezeti monopólium. Hogy vannak szindarab-üzletek is becsapási alapon. Nem hallottam, hogy egy bátor és okos szereplő így szól volná: Igazad van. Mi hunczutok vagyunk. De azért Móricz, te is csalsz!

Ebben a darabban a mérleg azzal záródik, hogy kipofoznak egy estélyről egy kazárt, mert az neveletlen. De a pofozkodóról senki sem mondja, hogy neveletlen. Ebben a darabban faképnél marad és eltávozik a zsidó származású feleség. Mindenki úgy érzi, hogy a férjé az igazság. És senki sem mondja neki: brutális és jellemtelen vagy, hogy kilökted ezt az asszonyt, semmi egyébért, csak mivel zsidóvérű. Ebben a darabban nagyszerű szónoklatokat tartanak arról, mennyire nem veszik komolyan a szemíták mindazt, amikomoly hivatásszeretet munkája. És közben maga az író fricskázza meg Nordaut. Donnay tollat ránt, hogy megvédje a katonaságot. És kardot ránt, hogy fejbevigjon egy író.

Ebben a perczen éreztem meg leginkább, mennyire hazug ez az apostol, aki gyűlöletet hirdet. Ez a dekadens és megalkuvó francia, aki egy komoly, mélyszívű, rajongó és bolygó filozófust nevez bitagnak, mert hazátlan. A minap egy kis porcellánfigurát láttam egy boltkirakatban: a majom nagyítóüveggel vizsgálja Darwin fejét egy plaketten. Kacagtatón groteszk ostobaság. És mégis. Milyen szép volt ennek az öreg tudósnak az arcza. És minek magyarázzam, hogy még ha kezében nagyítóüveggel jár is, akkor is majom a majom.

Baburin.

*

Az író, mintha egyszerre kaján jókedve támadna, elénk tolja a színpadot, mint egy nagy sakktáblát és minket a nézőtérre ültetve, maga pedig a színpalak közé vonulva, felszólít egy partira. A játék elkezdődik. Mind a ketten tudjuk, hogy miről van szó. Még a sakkbábok is, mert itt eleven figurák mozognak, akik be vannak avátva és olykor maguk is nevetnek báb-voltuk sutaságán és a játék-

háboru kórikumán. Nevetségesség? Szatíra? *Katasztrófa?* Halál? Mindez nem fáj nekik és nem imponál, mert elhesselik azzal a homályos öntudatossággal, amely néha álmainkban jelentkezik, hogy minden álomnak felébredés a vége, a színész pedig a premiér után a Gambriusban vacsorál.

Ezek az impressziói annak, aki a *Magyar Színház*-ban *Hajó* Sándor vigjátékát, a *Holnap*-ot nézi végig. A bíráló és a néző jól teszi, ha földhöz vágja pápaszemét és fontoskodó mértékét, mert itt nem az élet működik, hanem valami magasabb művészet, önmagát szatirizáló színjáték, tiszta komédia, amelyre a jelenlevők — a komoly kritikus urakat is beleértve — barátságosan meghívtnak. A tónust az a revolverdörrenés adja meg, mely a komédiát diabolikus introdukcióként vezet be. Akartok mulatni? Akkor jöjjetek és táncoljatok a bolondokkal. A függöny felgördülésekor egy revolver dörög el s egyik szereplő azzal mutatkozik be, hogy megölte magát.

Modern hatásesszközök, ujszerűek, de nem egészen újak. Shawra, Wedekindre és a Bunbury írójára gondolok. De később, hogy egy negyedóráig hallgatom a folyékony dialógust és a cselekmény a valószínűtlenségek torlaszaiból diadalmasan kanyarodik ki a maga útjára s lankadatlanul törtet előre, egy színpadi eseményt sejdítek, melyhez nemcsak a pénztárnak, de az irodalom komoly érdeklődésének is köze lesz. Először a külsőségek lepnek meg. Négy alak mozog a színpadon. Ezt a négy embert úgy állítja be *Hajó* Sándor egy geometriai megszerkesztett négyszögbe, hogy a drámai feszültség mindig teljes és minden percnek megvan a maga ötlet-szenzációja. Szinte matematikai és geometriai eszközökkel operál. Még a jellemek kirajzolásában is. Egy-egy alak inkább véletlenül, szeszélyből, vagy az események hóbortos rendje folytán sikerül jellemmé, mint a lelki mikrokozmosz szükséges törvényei szerint. De mindezzel nem törődöm, helybenhagyom és mulatok rajta, mert hozzátartozik a stíl barokk czifrájához. Badarság is lenne pszichológiát sürgetni itt, ahol négyen együttesen azon iparkodnak, hogy a világot minél alaposabban fejtegetjére állítsák.

Az események is csak reprezentánsai a drámai izgalomnak, támasztékai és előrevivói az író keserű, véres szatírájának. Nem is lehet transzponálni egykönnyen átlátszó elbeszélő stílibe.

A feminista-láztól és arisztokrata-hóborttól inficiált milieube becsöppen egy élelmes és kedves svihák, a bank egyik hivatalnok, akit *Hajó* Sándor turf-szóval »gátgyerekeknek nevez s hamarosan nyakára ül a feministáknak és az arisztokráciának. A pionból a játszma végén vezér lesz. Ismert és kissé elnyűtt típus, de közel van hozzánk és *Törzs* Jenőnek alkalmat szolgáltat arra, hogy színészegységének egy ismeretlen oldaláról lebbentse fel a fátyolt. *Z. Molnár* László egy csókolni valóan hülye bárócskát játszik. Nincs módomban izekre szedni alakítását, pedig szeretném kimutatni, hogy tudja ez a fiatal művész apró megfigyelésekkel, karikatúra-vonásokkal még a paralizist is megszerettetni, s talmi finomságokon és nyafogó orr-hangon keresztül áttetszővé tenni az arisztokrata természetes parlágiságát. Külön dicsérő szót tartogattam *Mészáros* Gizellának és *Halmi* Margitnak s az előkelő izlésű rendezőnek, *Márkus* Lászlónak, de megelégszem azzal, hogy a fiatal és növekvő *Magyar Színház* művészi sikerét egyszerűen csak lejegyzem. A bábszínház kitünően működik. A partit az író és a színészek nyerték meg.

L—i.

Róna Józsefné, a kiváló dalénekesnő az idén is megtartotta rendes koncertjét a Royal hangversenytermében. Előkelő, nagy közönség gyönyörködött a művésznő klasszikusan egyszerű szép előadásában és ma már szinte ritkaságszámba menő tökéletes koloratúrájában. Programját Händel,

Brahms, Mendelssohn, Tschaikovsky és Strauss Richárd műveiből válogatta össze és helyet-juttatott benne néhány kiváló hazai szerzőnek is. A magyar dalok közt legnagyobb hatása volt Székács »Erdőn jártam« című gyönyörű kompozíciójának, melyet a közönség megismételtetett.

Művészet.

Holland képek és belga szobrok.

Az általános elragadtatásban, mely a Mücsarnok nemzetközi téli tárlatán a holland képeket körülujjongja, szívesen osztozunk, de a glosszákon, melyekkel ezt az elragadtatást megbírálják, mosolyognunk kell, ha nem tartjuk érdemesnek boszankodni. Csak az abszolút tájékozatlanság, vagy a műtörténetet is meghamisítani kész rosszindulat bizonyíthatja ugyanis a holland gyűjteménnyel annak a százalmas vergődésnek etikai jogosultságát, mely idehaza szeretné az idő kerekét megállítani, vagy visszafordítani. Akik e gyűjteményre való utalással döfik hátra a modern magyar művészetet, ráolvasván, hogy az impresszionizmusnak odakünn, a nagy nyugati kulturföldeken már befellegzett; hogy a közönség csömört kapott már a modernnek hóbortjaitól másutt is, nemcsak minálunk; hogy a művészi egyéniség szertelen érvényesülési törekvése helyébe ime Hollandiában is bizonyos uniformis lépett, mely egységes karaktert ad a tárlat holland gyűjteményének, a mi modernjeink forradalmi diszharmóniájával szemben; akik ez értékes képsorozattal akarják igazolni reakciós kísérleteiket, melyekkel a frissen nekilendült magyar művészetet vissza akarják akolbólítani az akadémiai sablonok ketreczébe, — ezek a részint naiv, részint rosszsziszemű sereghajtók ki kell hogy töröljék előbb agyunkból azt a tudatot, hogy a holland gyűjtemény nem a mai holland művészetet tükrözi, hanem az utolsó *harmincz év* művészetét. A gyűjtemény kiválóságán ez persze semmit sem változtat, de a látószögöt, melyből e képeket nézünk kell, egészen máshová helyezi, mint ahová a mi kis hamisítóink helyezni szeretnék.

Hogy egyéb bizonyosságra ne is hivatkozzunk: majdnem a fele ezeknek a holland művészeknek, akikkel a mai művészeti irányzatok ellen szeretnének bizonykodni, — halott. Sirban nyugszik *Mauve* Anton, akinek ecsetkezelése egyébiránt olyan széles, mintha sirjából is a mi modernjeink mellett akarna tanubizonyosságot tenni; a gyönyörű aquarellek nagy mestere: *Jongkind* is halott; *Bosboom* sem képviselheti haló porában a percz művészi irányait; *Gabriel* is még a barbizoni hagyományoknak hódolt, míg élt; *Bock* Theophil nemkevésbé; *Weissenbruch*, *Poggenbeck*, *Artz*, sőt — last not least — a három *Maris* testvér közül is a legkiválóbb: *Jacob*, a tárlat egyik tündöklő csillaga, is halott már. Ezek a halottak képviselnék a küzdő modern irányzatokat, vagy igazolnák azt, hogy odakünn a modernségnek már befellegzett? Avagy az aggastyán *Israëls*, a férfikora teljén jóval túl hajlott *Mesdag* — a tegnapi nagy stílus e klasszikus képviselői — mutatnák a jövő művészetének irányait?

Adjuk meg a császárnak is, ami a császáré; e halott és öreg mesterek a maguk korának legkiválóbb képviselői között foglalnak helyet s éppen az bizonyítja kiválóságukat, hogy a maguk korának művészi törekvései bennök s általuk érvényesültek legékezzsúlyosabban. Hatásukat korukra s nemzetükre a mi tárlatunk is jelzi, mikor az egész holland osztály olyan egységesnek mutatkozik. Mert, akik e halott és élő nagy mesterek körül csoportosulnak: *Breitner*, *Newhuys*, *Bauer*, *Dysselhof*, *Kever*, *Van Essen* s a még kisebbek, mind annak a hagyományos atelier-tónusnak a katonái;

melyek — igaz — a holland művészet legdicsőségesebb tradícióiban gyökereznek, míg az egyetlen *Toorop* Jan, a maga erősen irodalmi ízű alkotásával csak gyengén s egyedül képviseli azokat, kik tobzódó színbanchanáliákban s a stilizált vonalak szeszélyes, rapszodikus nyelvében találják gyönyörűségüket. Ebből a szempontból a máskülönbösen felettebb gyenge belga csoport érdekesebb, mert ott legalább — a grafikai osztályban — két zseniális modern mester: *Rops* és *Khnopff* adnak izelítőt arról a beláthatatlan perspektiváról, mely a modern művészi törekvéseket előre — és mindig csak előre — űzi. Ezeket nézzék, akik hátrafelé menésről ábrándoznak!

És nézzék a belga plasztikát, ezt a csodásan erőteljes és finom művészetet, mely még a legnagyobbak — egy *Meunier*, *Van der Stappen*, *Lambeaux* — nélkül is életet önt a mi máskor oly álmos szobortermünkbe. Márványban, bronzban versenyeznek a pálmáért *Dubois* mellszobrokkal, *Wolfus* Marcell és *Philippe* (az előbbi »Lovas csoport«-jával, az utóbbi »Az órák játéka«-val; az egyik az erőnek, a másik a gyengéd női aktok finomságának egy-egy mesterműve!), *Rombeaux*, aki ugyancsak remek finomságu aktokat mintázott (A sátán leányai), *Rousseau* és *Kemmerich*, akit láthatólag *Meunier* inspirál. De a kisebb bronzokban és plakettekben is mennyi erő, mennyi forma-érzék! És mindez modern, a szó legnemesebb, legplasztikaibb értelmében. Ezekről mért nem olvassák a fejünkre, hogy a modernségnek befellegzett?...

U. i. Tudomásul vesszük, hogy a máskor oly méltóságosan lassujáratu társulat szokatlanul fürge és bőbeszédű nyilatkozatban erősíti meg ama vádjainkat, melyekkel a közönség megrövidítését célzó intézkedéseit a mult héten bíraltuk. Hogy a vernissage szóval üzött rabulisztika nem expiálja a belépő-jegyekkel üzött kalmárkodást, azt — reméljük — a társulat sem hiszi. Attól a percztől kezdve, hogy a művészek befirniszelték képeiket (és ez a vernissage), a társulat tagjainak jogában áll tagsági jegyükkel a tárlat látogatása. Új adókat semmiféle czimen nem lehet rájuk kivetni, sem pedig nem lehet őket a kedvezményes jegyek élvezetétől megfosztani. És legkevésbé suba alatt. Magára vessen a társulat, ha a közönség olyan retorzióval fog élni ellene, ami módjában áll: — bojkottal.

Tövis.

Iparművészeti kiállítás. Többé-kevésbé művészi értékű holmíknak összehordása, kirakása, majd beraktározása, — ilyenek a mi iparművészeti tárlataink az *Iparművészeti Társulat* palotájában, melyről csak most, utólag veszik észre, hogy tárlatok rendezésére alkalmatlan, mikor valamivel védekezni kell a kiállítások nivójának folytonos esése ellen. Mellesleg megjegyezve, ez a kifogás nem is állhat fenn, mert a *Műhely* minden kiállításon megmutatja, hogy bármilyen helyiségben is tud kapcsolatot teremteni a mai élet s a saját kiállításai között. Mert egyszer jellemző interieurben a templom művészetét, egyszer az intim képkiállítások milieujét mutatja be, máskor mutat egy szerény polgári lakást, hálószobát, uriszobát, leány-szobát, ebédlőt, nemcsak részletekben, de a maguk eleven egészében, hogy a néző összehasonlításokat tehessen a maga művészietlen otthona s a bemutatott artisztikus lakás között s ezt az összehasonlítást utóbb — mikor újra tervezet, vagy vásárol, vagy berendezkedik — hasznára fordíthassa. Ez a modern iparművészeti tárlatok célja, de ezt a célt el nem érjük azzal, hogy — mint az idej karácsonyi tárlaton is — összehalmozzuk *Körösfői Kriesch* Aladár még oly szép szönyegeit, *Rauscher* barokk munkáit, vagy a tulipános ékitményü, régi árucikkéket. Nem sokkal több értelme van annak se, hogy közszemlére teszik az ujonnan vásárolt, vagy ajándékba kapott holmikat. Micsoda célt szolgálnak ezzel? Micsoda eredményeket vélnek elérhetni vele? Kivéve a *Horthy* Pál mexikói gyűjteményét, mely ennek az új *Körösi Csoma* Sándor-

nak meghatározó delibábos etnografálásáról beszél s így legalább műtörténeti értékű, a többi drágaság: a flamand gobelinek, régi római üvegek, ötvösmunkák, XVII. és XVIII. századbéli kályhacsempék, tálak, ládák s vasipari munkák, így halott dolgok, melyek semmit sem mondanak. Csak egy korhűen rekonstruált milieuban érvényesül az ilyesmi, aminthogy a modern iparművészet egyes darabjai is csak úgy válhatnak ki a néző lelkében megtermékenyítő folyamatot, ha a maguk egységes, egész felépítésében a mai, eleven életet tükrözik.

Rm.

IRODALOM.

Oaha.

(Frank Wedekind új darabja.)

Wedekind egy versben bucsuzott el a sexualis psychopathia uri cochoneriáitól, úgy ahogy más a kedvese holdfényes ablakától. A bucsu megindító volt, nemcsak a poétára, de a bírálókra nézve is. Az iskolásfiú nem válik oly fájoán az otthon kapufélfájától, mint ő, a javithatatlan «enfant terrible» a maga világától, a chypre-parfüm olcsóillatától, a fakóra kopott aranyfüstös alcoveoktól s a nemi élet sok furcsa és érdekes rendkívüliségétől. Akkoriban sokat találgattunk, vajjon vénülését vagy megfiatalodását jelenti-e ez? Kétkedtünk, talál-e új sujet-ke? A kétség igaztalannak bizonyult. Wedekind maradt az, aki volt és mindig lett oly területet, amelyekre a polgári erkölcs tilalomfákat ültetett s mindig akadtak rendőrök is, akik elkardlapozták érte. Mikor azt hiszik, hogy végleg belefáradt az örökös ellenmondásba, jön és oly földterületeket pécéz ki, ahová a «bemenet tilos», tehát okvetlenül beront oda.

A «Frühlingserwachen», az «Erdegeist» és a «Büchse der Pandora» után jött a «Musik» s most az «Oaha». Ha elolvassuk, talán újra kétkedünk majd. A félreértő bírálatok és a támadások azonban hitet ébresztenek bennünk. Ez mutatja, hogy Wedekind még mindig él. Mert mostan is akadtak szigorú bírálók és nyájas olvasók, kik saját ruháikba próbálták belenyomortani ezt a titáni fenegyereket. A ruha szűk volt, tehát kimondták, hogy Wedekindben van a hiba. Új szindarabjából pedig csak annyit tudtak kiolvasni, hogy a «Simplicissimus» házi perpatvarait dramatizálja s örültek, ha ujjal mutathattak egy müncheni íróra, piktorra vagy lapkiadóra. Nekünk azonban alapos okunk van hinni, hogy Wedekind most is távolabb járt, mint bírálói.

Az «Oaha» redakciója reklám-lármájával csakugyan emlékeztet a «Simplicissimus»-ra s a panamák, a felségsértésre való pályázás, államügyészek szerepeltetése és házkutatások inszczenirozása tényleg fájó czélzásként hathatnak elnémitott ellenségünkre. Ámde a wedekindi szikra máshol lappang. Ez a szikra egy szatirikusan elrajzolt viccz-gyárba villan, az irodalmi mocsok és az erkölcstelenség tanyájába. Az íróasztalok mellett tragikómikus ember-gépek kinlódnak, kiknek az a hivatásuk, hogy reggeltől-estig ötleteket csiholjanak ki fénytelen koponyájukból. A toll-rágás komédiája ez. Mindaz, amit a modern szerkesztőségi élet kórikumban és tragikumban megteremtett, a vezényszóra való alkotás gyorsasága és kinja, az író és a kiadó függő viszonya, életté elevenül itt a humor és fölény világában s szatirikus erővel ütközik ki a hitevesztett, humortalan emberekből. A műtét kegyetlen és új. Az érzékek perverz rezgése után a kihasznált agyvelők impotenciája. A koponyákat meglékeljük s úgy találjuk, hogy üresek. A fáradt vicczelő önmaga karikatúrája lesz. A humor kicsap a művészet partjaiból az életbe. A kiadó felesége hálóingben ül a piktorok ölébe, hogy rajzaikat olcsóbban vesztegessék. Aztán a tótágast álló helyzetek zürzavarát revolverdörrenések, zuzott orcsontok és véres zsebkendők fűszerezik, csupa humorból.

Mindez simán, gyilkos komolysággal folyik le, mintha misem lenne természetesebb, mint hogy a szatirikus élczlap szerkesztősége egyuttal mészárszék is legyen.

Itt a régi Wedekindre ismerünk. Abban is, hogy a bonyodalmat Oaha, a humor-ember oldja meg. Ez a félkegyelmű siketnéma, kinek neve oly igen emlékeztet az ásitás és a hahota hangjára, az élcz mesterei között csakhamar «világszemlémű» lesz. A szatira és a vitriol a régi. A drámában azonban új világításban látjuk az író profilját. Bucsut mond nemcsak Krafft-Ebingnek s az erotikának, de a szerelemnek is s mégis ujszerű, wedekindi érdekességeket tár fel. Egy ember, aki folytatni tudja önmagát. Valaki, aki felelősséget érez azért az emberért, ki évekkkel ezelőtt irt a neve alatt, de nem tagadja meg a közösséget azzal sem, ki álmait a jövőben fogja tovább álmodni. Most, hogy egy időre elnémult, már kíváncsiak vagyunk, mi lesz legközelebbi szava?

K. D.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Az »Anker« élet- és járadékbiztosító-társaság (Magyarországi igazgatóság Budapest, IV., Erzsébet-tér, 13. szám), 1908 október havában benyújtott a társaságnál 793 ajánlat 6,364.092 K biztosított összegre és kiállított 739 kötvény 5,614.843 K összegre. Díjak fejében bevett a társaság 1,894.221 koronát elérés és elhalálozás folytán kifizetett 453,986 koronát. A január-okt. havi időszak alatt benyújtott 8426 ajánlat 60,971,733 K-ra és kiállított 7502 kötvény 54,037,054 K-ra. Ugyanezen időszakban díjakért 16,234.891 K-át vételezett be a társaság halálesetek és elérés folytán pedig 13,137,225 K-át fizetett ki. A társaság vagyona 1907 december 31-én 174 millió K, biztosítási állomány 538 millió K, halálozások és esedékesség vált elérési biztosítások folytán a társaság fennállása óta 338 millió koronát fizetett ki.

Modern könyvtár. Aki a modern irodalommal lépést akar tartani, aki jó könyveket szeret olvasni, az kérjen ismertetést a »Modern Könyvtár« könyvkölcsönző vállalatától (Budapest, Király-utca 70.), mely Budapesten házhoz szállítja, vidékre postán küldi meg előfizetőinek a legújabb magyar, német, francia és angol könyveket. Telefon 82—24.

A ki egy beszélőgépet vagy zenélőművet vásárolni akar, az hozassa meg azonnal Richter F. Ad. és Ta., kir. udv. és kamarai szállítóktól Bécs, I., Operngasse 16., a gazdagon illusztrált zenélőmű-árjegyzéket. A beküldés ingyen és bérmentve eszközöltetik.

Ideális szer a fogak és a száj tisztántartására és azok egészségének megóvására a Brázay-féle Kalogén sósborszesz-fogkrém. Rendes használat mellett még a legelhanyagoltabb, megsárgult vagy barna fogaknak is szép fehér színt és csillogó zománccot kölcsönöz. A Kalogén szerencsés összetételénél, de különösen sósborszesz-tartalmánál fogva fertőtleníti a fogakat és a szájüreget.

MOST ÉS MINDIG,
egyszeri és állandó használatnál egyaránt a legkitünőbb **hashajtószer a Califig,** mert föltétlenül hatásos s emellett oly enyhe, hogy még a leggyengébb természetű ember, asszonyok és gyermekek is bizvást használhatják. Ideális bél és gyomortisztító a „Califig” s ezért egy háztartásból sem szabad hiányoznia.
Kapható minden gyógyszerertárban. Nagy üveg 3 kor. Kis üveg 2 kor. Figyeljünk vásárlásnál a védjegyre.

CALIFIG